

हाम्रो रोहिणी

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम-२०८२ (कक्षा १-५ सम्म)

रोहिणी गाउँपालिका

रुपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश

नेपाल

हाम्रो रोहिणी (आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रम)

प्रकाशक : रोहिणी गाउँपालिका, रुपन्देही

संस्करण : पहिलो (२०८२)

सर्वाधिकार : रोहिणी गाउँपालिका

प्राक्कथन

विद्यार्थी स्थानीय परिवेशका बारेमा पनि जानकारी हुन आवश्यक भएकाले स्थानीय परिवेश, रहनसहन, प्राकृतिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्रोतसाधनको पहिचान गरी त्यसको महत्त्वलाई बुझाउन रोहिणी गाउँपालिकाले स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तुलाई समेटेर स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम **हाम्रो रोहिणी** (कक्षा १-५, २०८२) निर्माण गरी प्रकाशनसँगै गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सम्पूर्ण विद्यालयमा लागु गर्न लागेकामा मलाई अत्यन्तै खुसी लागेको छ।

रोहिणी गाउँपालिकामा विभिन्न महत्त्वपूर्ण शैक्षिक, धार्मिक, सांस्कृतिक केन्द्र रहेको, बहुजातीय, बहुभाषिक संस्कृति भएको, यस्तो पहिचानलाई औपचारिक विद्यालय शिक्षामा समावेश गरिएकाले यो पाठ्यक्रम महत्त्वपूर्ण रहेको छ। यसका लागि स्थानीय स्तरमा व्यक्ति, समुदाय र सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय सम्पदाको महत्त्वलाई शिक्षाको मूलधारमा ल्याउन गरिएको प्रयास उदाहरणीय रहेको छ। यस पाठ्यक्रमले आधारभूत तहमा (कक्षा १-५) अध्ययनरत विद्यार्थीलगायत स्थानीय समुदायलाई समेत आफ्नो प्राकृतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा भाषिक सम्पदाहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गर्दै भविष्यमा आइपर्न सक्ने प्रकोप र विपद्का असरहरू न्यूनीकरण गर्नसमेत अभिप्रेरित गर्ने छ भन्ने मैले विश्वास राखेको छु। स्थानीय पेसा, प्रविधि तथा सम्पदाको आवश्यकता र महत्त्वलाई बुझेर यस पाठ्यक्रमको लेखन तथा सम्पादनमा संयोजन गर्नुहुने पालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

पाठ्यक्रम निर्माणमा लागि प्राविधिक सहकार्य गर्ने नेपाल प्राज्ञिक अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, तिलोत्तमा, रूपन्देही र विज्ञ समूहका सदस्यहरू डा. शालिकराम पौड्याल, डा. प्रेमप्रसाद तिवारीलाई विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु। पाठ्यक्रम निर्माणका क्रममा रचनात्मक तथा अमूल्य राय सुझाव प्रदान गर्नुहुने विभिन्न विद्यालयका प्रधानाध्यापकज्यू, अन्तरक्रिया कार्यक्रममा सक्रिय सहभागी हुने शिक्षक, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी एवम् सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु। यसैगरी उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका प्रमुख, लेखा दशाखा प्रमुख, प्राविधिक सहायक, वडाध्यक्ष एवम् कार्यपालिकाका सदस्यहरू, स्थानीय शिक्षाविद्, शिक्षाप्रेमी सम्पूर्ण महानुभावहरूले आआफ्नो क्षेत्रबाट पुर्‍याउनुभएको सहयोगप्रति आभार प्रकट गर्दछु। यस पाठ्यक्रम निर्माणको सुरुवाती चरणबाट अन्त्यसम्म सहभागी भई सुझाव दिनुभएकामा विषयविज्ञहरूप्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु।

अन्त्यमा पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी त्यस क्रममा देखिने कमी कमजोरी औँल्याई निरन्तर परिमार्जन र सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिदिनुहुन सम्बन्धित सबै सरोकारवालामा गाउँपालिका हार्दिक अनुरोध गर्दछ।

विद्याप्रसाद यादव

अध्यक्ष

रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही

हाम्रो गौरव रोहिणी

रुपन्देही जिल्लाको रोहिणी गाउँपालिकाको आफ्नो छुट्टै पहिचान छ । विगतदेखि वर्तमानसम्म यस गाउँपालिकाले सबै क्षेत्रमा आफ्नो भूमिका देखाउँदै आएको छ । विकासका विविध पूर्वाधारले पूर्ण रूप पाउनका लागि शिक्षाको विकास अनिवार्य छ । शिक्षाको विकास नभएसम्म हामी कुनै क्षेत्रमा पनि बलिया बन्न सक्दैनौं । हामीलाई ज्ञानको शक्तिले जति बलियो बनाउँछ, त्यति बलियो बनाउने कुनै अर्को शक्ति छैन । रोहिणी गाउँपालिकाका विविध गतिविधि समेटेर निर्माण गरिएको हाम्रो रोहिणी पाठ्यक्रम रोहिणी गाउँपालिकाको प्रतिरूप बनेर उभिएको छ भन्ने मेरो बुझाइ रहेको छ ।

गाउँपालिकाका विभिन्न विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई लक्षित गरी निर्माण गरिएको हाम्रो रोहिणी पाठ्यक्रम रोहिणी गाउँपालिकाको प्रतिबिम्ब हो । रोहिणी गाउँपालिकामा रहेका स्थानीय पहिचानलाई चिनाउने लक्ष्यका साथ निर्माण गरिएको हो । हाम्रो रोहिणी गाउँपालिकामा रहेका स्थानीय विशेषतालाई अगाडि नल्याएसम्म यसका विषयमा बोल्ने र जान्ने जनशक्ति उत्पादन हुन सक्दैनन् । आफ्नो पृष्ठभूमि नचिनेसम्म कुनै पनि व्यक्ति अगाडि बढ्न सक्दैन । हाम्रा जनशक्तिले स्थानीयताका विषयमा जति धेरै बुझ्न सक्छन्, त्यति नै यहाँका विशेषतालाई अगाडि बढाउन सक्छन् । त्यसैले हाम्रो रोहिणी पाठ्यक्रम हामी सबै रोहिणीवासीको गौरव हो, यो हाम्रो पहिचान हो र यो रोहिणीको आधिकारिक दस्तावेज हो । यहाँ आएका विषय कुनै न कुनै किसिमबाट हाम्रा पहिचानसँग जोडिएका छन् । यहाँ आएका विषय नै हाम्रा धर्म, संस्कृति, प्रकृति, इतिहास, भाषा, धर्म, संस्कृति, ज्ञान तथा प्रविधि हुन् । यी हाम्रा ज्ञानका स्रोत मात्र होइनन्, हाम्रो जीवनका आधार पनि हुन् । यी सबै पक्षलाई सम्बोधन गर्ने हाम्रो रोहिणी पाठ्यक्रम लेखन तथा सम्पादनको अभिभारा लिनुहुने नेपाल प्राज्ञिक अध्ययन अनुसन्धान केन्द्रका लेखक डा. शालिकराम पौड्याल र डा. प्रेमप्रसाद तिवारीलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै पुस्तकलाई यसस्वरूपमा ल्याउनका लागि विभिन्न तहबाट भूमिका खेल्नुहुने रोहिणी गाउँपालिकाका सम्पूर्ण प्रधानाध्यापक, शिक्षक तथा अन्य सबै सहयोगीलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

शिवकान्ति चमार

उपाध्यक्ष

रोहिणी गाउँपालिका

हाम्रो रोहिणीप्रति शुभेच्छा

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तहसम्मको पाठ्यक्रममा एक विषयको रूपमा स्थानीय विषयलाई समावेश गर्ने कानुनी व्यवस्था गरेको हो । रोहिणी गाउँपालिकामा हाल स्थानीय पाठ्यक्रममा निर्माण भइनसकेकाले विद्यालयले विभिन्न विषयहरूलाई अध्यापन गराउँदै आएको अवस्था छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तहमा स्थानीय विषयको अङ्कभार निर्धारण गरेको व्यवस्थालाई दृष्टिगत गर्दै त्यसको कार्यान्वयन र बालबालिकाको अध्ययन गर्न पाउने अधिकारलाई शैक्षिक सत्र २०८२ बाट सुनिश्चितता प्रदान गर्न रोहिणी गाउँपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरेको छ ।

स्थानीय विषयवस्तु र स्थानीय सम्भावनासँग विद्यालय तहबाटै बालबालिका जति साक्षात् हुँदै जान्छन् स्थानीय तहमा सम्बन्धित पक्षको विकास तीव्ररूपमा हुन सक्दछ । स्थानीय तहले शिक्षासँग सम्बन्धित नीति, योजना तर्जुमा गर्दा बालबालिकालाई भविष्यमा गएर स्थानीय आवश्यकता र सम्भावनाअनुरूपका कार्य गर्न सक्ने गरी सक्षम बनाउन स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिमा जोड दिन, स्थानीय मूल्यमान्यता, रीतिरिवाज, परम्परा, संस्कृति, संस्कार, पेसाव्यवसाय आदिको संरक्षणमा जोड दिन स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरी लागु गर्न जाँदै छ । स्थानीय पाठ्यक्रमले स्थानीय परिवेश, आवश्यकता, परम्परा, व्यवसाय, भूगोल, संस्कार, इतिहास, प्रविधि आदिको विकास र संरक्षण कार्यमा मद्दत पुऱ्याउने छ ।

प्रस्तुत हाम्रो रोहिणी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा लेखन गर्नुहुने डा. शालिकराम पौड्याल र डा. प्रेमप्रसाद तिवारीलाई विशेष आभार प्रकट गर्दछु । पाठ्यक्रम निर्माणका क्रममा भएका गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा अमूल्य सल्लाह सुझावहरू प्रदान गर्नुहुने सामुदायिक, धार्मिक र संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापक, विषयशिक्षक, शिक्षा समिति, स्थानीय विज्ञलगायत सबैप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यस्तै गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, गाउँपालिकाका विभिन्न शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरू, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका प्रमुख तथा प्राविधिक सहायक सबै प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत पाठ्यक्रम शैक्षिक सत्र २०८२ बाट रोहिणी गाउँपालिकाभित्रका सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा कार्यान्वयन गरिने छ । अन्त्यमा आगामी दिनमा यस पाठ्यपक्रमलाई अद्यावधिक र परिमार्जन गर्न सबै सरोकारवालाहरूबाट अमूल्य तथा रचनात्मक सुझावहरू प्राप्त हुने अपेक्षा समेत गर्दछु ।

राकेशकुमार चौधरी

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

रोहिणी गाउँपालिका

हाम्रो रोहिणी

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम
स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण सहयोग समिति

संरक्षक

विद्याप्रसाद यादव (गाउँपालिका अध्यक्ष)

संयोजन

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

सदस्यहरू

आबिद अलि पठान

करम हुसैन खान

वीरबहादुर क्षेत्री

तारानाथ यादव

घनश्याम सिंह क्षेत्री

इन्द्रमान चौधरी

अन्नान अहमद भाट

सल्लाहकार

शिवकान्ति चमार (गाउँपालिका उपाध्यक्ष)

राकेशकुमार चौधरी (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

विज्ञ समूह सदस्य

डा. शालिकराम पौड्याल

डा. प्रेमप्रसाद तिवारी

सहयोगी समूह

मधुप्रसाद अर्याल, मुबारक अली, इन्द्रकुमार यादव, धनेश्वर कुँवर, राधेश हरिजन, अहमद अली अन्सारी, प्रेमनाथ त्रिपाठी, नरसिंह राजभर, नारायणप्रसाद ढुङ्गाना, प्रदीप चौधरी

विषयसूची
पहिलो परिच्छेद
परिचय

- १.१ रोहिणी गाउँपालिकाको परिचय
- १.२ पाठ्यक्रमको परिचय
- १.३ स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा
- १.४ स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्त्व र विशेषता
- १.५ पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया
- १.६ समय निर्धारण
- १.७ पाठ्यक्रम परिमार्जन

परिच्छेद दुई
विषयक्षेत्र र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

- २.१ स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा र विषयक्षेत्र
- २.२ तहगत सक्षमता
- २.३ कक्षा १ देखि ५ सम्मको विषयवस्तु
- २.४ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा १ देखि ५

तेस्रो परिच्छेद
प्रक्रिया, विधि र मूल्याङ्कन

- ३.१ स्थानीय पाठ्यक्रम विकास एवम् कार्यान्वयनमा विभिन्न निकायको भूमिका
- ३.२ सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप
- ३.३ कक्षा १ देखि ३ सम्मका लागि सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया
- ३.४ कक्षा ४-५ को शिक्षण सहजीकरण विधि र प्रक्रिया
- ३.५ मूल्याङ्कन प्रक्रिया

परिशिष्ट

पहिलो परिच्छेद

परिचय

१.१ रोहिणी गाउँपालिकाको परिचय

रोहिणी गाउँपालिका साबिकका छओटा गाउँ विकास समितिहरू धकधई, बगाहा, पजरकट्टी, पोखरभिण्डी, छिपागढ र बोदबारलाई मिलाएर बनाइएको हो । यस रोहिणी गाउँपालिका पूर्वपश्चिम हुलाकी सडक (परासी रोड) को उत्तरदक्षिण भएर फैलिएको छ । रोहिणी गाउँपालिका २७ डिग्री २८'१०" देखि २७ डिग्री ३१'५७" उत्तरी अक्षांश र ८३ डिग्री २७'५७" देखि ८३ डिग्री ३७'०" पूर्वी देशान्तरसम्म अवस्थित छ । यो गाउँपालिका समुद्री सतहदेखि करिब ७६ मिटरदेखि १२६ मिटरको उचाइमा छ । गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल ६४.६२ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यस गाउँपालिकाको पूर्वमा नवलपरासी पश्चिम जिल्लाका रामग्राम नगरपालिका र पाल्हीनन्दन गाउँपालिका रहेको छ । पश्चिममा सिदार्थनगर नगरपालिका, उत्तरमा ओमसतिया गाउँपालिका र दक्षिणमा छिमेकी राष्ट्र भारत पर्छ । यस गाउँपालिकालाई ७ ओटा वडाहरूमा विभाजन गरिएको छ । यस गाउँपालिका अधिकांश मानिस पशु पालन र कृषि पेशामा संलग्न रहेका छन् । यस गाउँपालिका अन्तर्गतका सबैवडा कार्यालयहरूसम्म सडक सुबिधा पुगेको छ ।

१.२ पाठ्यक्रमको परिचय

पाठ्यक्रम सिकाइको मार्गदर्शन हो । नेपालमा औपचारिक शिक्षाको मेरूदण्डका रूपमा रहेको विद्यालय तहको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रियस्तरको परिवेश, राष्ट्रिय विषयवस्तु र आवश्यकता तथा स्थानीय विषयवस्तु समावेश गरी तयार गर्छ । नेपाल भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, जैविक, भाषिक, सांस्कृतिक र धार्मिकरूपले विविधतायुक्त देश हो । हरेक परिवेशको आवश्यकता र विषयवस्तुलाई राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसक्ने र हरेक स्थानीय तहका आआफ्नै विशिष्ट पहिचान एवम् रहेका हुन्छन् । तिनै विविधतालाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको अवधारणा अगि सारिएको छ । नेपालमा औपचारिकरूपमा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०४९ ले पहिलो पटक स्थानीय विषय वा मातृभाषामध्ये कुनै एक विषय विद्यालयले छनोट गरी पढाउन पाउने व्यवस्था गरेको थियो । पछि प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ र आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम २०६९ हुँदै हाल राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ तथा आधारभूत पाठ्यक्रम, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १-८) सम्म स्थानीय विषय पठनपाठन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

पाठ्यक्रम शिक्षाको लक्ष्य प्राप्तिका लागि तयार पारिएको योजना हो । सिकारुका रुचि, आवश्यकता एवम् अपेक्षालाई सम्बोधन गर्ने मुख्य सामग्री पाठ्यक्रम हो । पाठ्यक्रम विकास गर्ने जिम्मेवारी पाएको पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट तयार पारिएको केन्द्रमुखी पाठ्यक्रमले मात्र स्थानीय आवश्यकता र परिवेशलाई सम्बोधन गर्न सक्दैन । त्यसैले स्थानीय आवश्यकता र मागलाई पूरा गर्न कुनै एक विषयको पाठ्यक्रम स्थानीय तहमा तयार गरी कार्यान्वयन गर्न सकिने प्रावधान वर्तमान विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ मा राखिएको छ । नेपाल भौगोलिक, धार्मिक एवम् सांस्कृतिक, जातीय र भाषिकरूपमा विविधता भएको देश हो । यी विविधतालाई सम्बोधन गर्न केन्द्रीय पाठ्यक्रमबाट सम्भव हुँदैन । स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिमा सक्षमताहरू प्रदान गर्ने मुख्य अभिप्रायका साथ स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा ल्याइएको हो । स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तुहरूलाई समावेश गरी विद्यालयमा नियमित पठनपाठन गर्ने अभिप्रायले तयार गरिएको पाठ्यसामग्री नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसले स्थानीय क्षेत्रका प्राथमिकतापूर्ण विषयवस्तुहरूलाई समेट्छ र तिनीहरूलाई विद्यालयको नियमित कार्यक्रमअनुरूप कक्षाकोठामा पुर्‍याउँछ । यसमा विशेष गरी स्थानीय स्तरका प्राकृतिक, सांस्कृतिक, भाषिक एवम् ऐतिहासिक विषयवस्तुका साथै पेसा, व्यवसाय र विपद् व्यवस्थापन आदि विषय समावेश गर्न सकिन्छ । यसलाई स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ ले दिशानिर्देश गरेको छ । नेपालको हालको संविधानले पनि माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको व्यवस्थापनमा स्थानीय तहमा अधिकार प्रत्यायोजन गरिसकेकाले पनि स्थानीय तहको अगुवाइमा स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु

आजको आवश्यकता हो । त्यसैगरी स्थानीय पाठ्यक्रमलाई प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२/२०६५, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३, स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७१ र विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले समेत आधार र मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ ।

स्थानीय स्तरका विषयवस्तु समावेश गरी विद्यालयमा नियमित पठनपाठन गर्ने अभिप्रायले तयार गरिएको शैक्षणिक ढाँचा नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसले स्थानीय क्षेत्रका प्राथमिकतापूर्ण विषयवस्तुलाई समेट्छ र तिनीहरूलाई विद्यालयको नियमित कार्यक्रमअनुरूप कक्षाकोठामा पुऱ्याउँछ । यसमा विशेष गरी स्थानीय स्तरका प्राकृतिक, सांस्कृतिक, भाषिक एवम् ऐतिहासिक विषयवस्तुका साथै पेसा, व्यवसाय र विपद् व्यवस्थापन आदि विषय समावेश गर्न सकिन्छ । यसलाई स्थानीय पाठ्यक्रम मार्गदर्शन, २०७६ ले निर्दिष्ट गरेको छ ।

१.३ स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा

स्थानीय पाठ्यक्रमका सम्बन्धमा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रम भन्नाले स्थानीय सरोकारवालाले आवश्यक ठानेको विषयवस्तुलाई उनीहरूकै विज्ञता र सक्रियतामा यथासक्य कम लागतमा तयार गरिएको पाठ्यक्रम हो । **स्थानीय आवश्यकता, स्थानीय विषयवस्तु, स्थानीय सहभागिता र स्थानीय विज्ञता** यस पाठ्यक्रमका मुख्य तत्त्वहरू हुन् । स्थानीय सरोकारवालाले आवश्यक ठानेको विषयवस्तुलाई उनीहरूकै विज्ञता र सक्रियतामा यथासक्य कम लागतमा स्थानीयस्तरमै तयार गरिने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जन निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो । समाजको माग र सिकारुको आवश्यकताका आधारमा पाठ्यक्रममा समसामयिक, विश्वव्यापी र स्थानीय विषयवस्तुलाई समावेश गरिन्छ । स्थानीय तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीमा व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सिप र सक्षमताहरू विकास गर्न पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सिकारुमैत्री बनाउने प्रयास गरिन्छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका स्थानीय विषयवस्तुलाई समेटेर स्थानीय स्तरमा तयार पारी सिकाइ सहजीकरण गरिने पाठ्यक्रमलाई स्थानीय पाठ्यक्रम भनिन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रममा **स्थानीय सभ्यता, संस्कृति, सम्पदा, व्यवसाय, भाषा, परम्परागत सिप र प्रविधि** आदिलाई समेटिएको हुन्छ । प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ अनुसार “स्थानीय सरोकारवालाको सहभागितामा स्थानीय आवश्यकताअनुसार विषयवस्तु समावेश गरी निर्माण र कार्यान्वयन हुने पाठ्यक्रम स्थानीय पाठ्यक्रम हो ।” त्यसैगरी प्राथमिक तहको पाठ्यक्रम निर्माण निर्देशिकाअनुसार स्थानीय आवश्यकता, विषय क्षेत्र, विषयवस्तु, शैक्षणिक व्यवस्था र सामग्रीको निर्माण गरी स्थानीय परिवेशको शिक्षा दिने कुरालाई स्थानीय पाठ्यक्रमको सैद्धान्तिक अवधारणाका रूपमा स्विकारिएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७५ अनुसार “स्थानीय सरोकारवालाको आवश्यकता, चाहना र उनीहरूकै सहभागितामा स्थानीय विषयवस्तुलाई समावेश गरी निर्माण र कार्यान्वयन हुने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई समेटी तयार पारिएको पाठ्यक्रमलाई नै स्थानीय पाठ्यक्रमको रूपमा लिन सकिन्छ, यसले स्थानीयतालाई जोड दिन्छ ।” उल्लिखित परिभाषालाई हेर्दा स्थानीय पाठ्यक्रम भन्नाले स्थानीय सरोकारवालाले आवश्यक ठानेको विषयवस्तुलाई उनीहरूकै विज्ञता र सक्रियतामा तयार गरिएको पाठ्यक्रम हो । यसले त्यस समाजका आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्छ । सिकारुलाई सिक्नमा उत्प्रेरित गर्छ । सिकाइलाई स्थायी र व्यावहारिक बनाउँछ । शिक्षक र विद्यार्थीबिच सामीप्य सम्बन्ध बढाउँछ । समाज र राष्ट्रप्रति उत्तरदायी र जवाफदेही हुन सिकाउँछ । परम्परा, मूल्य र मान्यतालाई जगेर्ना गर्छ । नयाँ सिप, प्रविधिलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारसम्म जोड्न सहयोग गर्छ । समुन्नत, समृद्ध र आधुनिक नेपाल निर्माणका लागि आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्षमा टेवा पुऱ्याउँछ ।

१.४ स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्त्व र विशेषता

प्रस्तुत पाठ्यक्रम राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ मा उल्लेख गरिएको सैद्धान्तिक अवधारणामा विकास गरिएको छ । पाठ्यक्रमलाई सक्षमतामा आधारित बनाउन कक्षा १—५ को सक्षमता पहिचान गरिएको छ । पाठ्यक्रमलाई बालकेन्द्रित बनाउँदै गर्दै सिक्ने परियोजना, खोजविधि र आविष्कार केन्द्रित गर्ने गरी मनोवैज्ञानिक सिद्धान्तलाई आधार बनाइएको छ ।

यस पाठ्यक्रममा व्यावहारिक विकासको पक्ष, दैनिक जीवनको अभिन्न अङ्ग र रोहिणी गाउँपालिकाको विकासको दीर्घकालीन रणनीतिक दृष्टिकोणलाई समेत आधार बनाइएको छ । साथै राष्ट्रिय पाठ्यक्रमसँगको परिपूरकको सम्बन्ध स्थापित गराइएको छ । बालबालिकाको मानसिक विकासका चरण र क्षमतालाई मुख्य आधार बनाउँदै पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक बनाइएको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ मा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि कक्षा १—३ मा ५ पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक १६० घण्टा र कक्षा ४—५ मा यसका लागि ४ पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक १२८ घण्टा छुट्याइएको छ । उक्त प्रारूपमा स्थानीय पाठ्यक्रम सम्बन्धमा निम्नलिखित कुरा उल्लेख गरिएको छ :

- (क) स्थानीय आवश्यकताको पहिचानमा स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरिने छ ।
- (ख) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको ढाँचाका आधारमा पाठ्यक्रमको स्थानीय तहमा अनुकूलन गरी स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरिने छ ।
- (ग) स्थानीय पाठ्यक्रममा आवश्यकतानुसार विषयवस्तुहरू परिमार्जन तथा सिकाइ उपलब्धिको मापन गर्ने कार्य स्थानीय तहबाट गरिने छ ।
- (घ) स्थानीय आवश्यकतामा आधारित पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्दा बालकेन्द्रित, स्थानीय आवश्यकतामुखी हुने गरी लचकता प्रदान गरिने छ ।
- (ङ) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको संरचनाभित्र रही स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयनका लागि प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय रूपमा स्थानीय तहलाई सक्षम र जिम्मेवार बनाइने छ ।
- (च) स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, विद्यालयको वार्षिक कार्यक्रम, कक्षाकोठाको व्यवस्थापन तथा शैक्षणिक विधिका सम्बन्धमा विद्यालयले निर्णय लिने छ ।
- (छ) स्थानीय पाठ्यक्रमको स्वीकृति प्रदेश वा स्थानीय तहमा रहने पाठ्यक्रमसम्बद्ध संरचनाबाट हुने छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूपले स्थानीय पाठ्यक्रमको विशेषता एवम् महत्त्वलाई निम्नलिखित बुँदामा समेटेको छ :

- स्थानीय पाठ्यक्रमले स्थानीय आवश्यकताको परिपूर्ति गर्छ ।
- यो स्थानीय मागमा आधारित हुन्छ ।
- यसले स्थानीय स्रोत, साधन र विज्ञताको उपयोग गर्छ ।
- यसले स्थानीय स्तरमा नै सिक्ने र सिकाउनेको सहभागिताको सुनिश्चितता गर्छ ।
- अपनत्वको भावनाको विकास गराउँछ ।
- यसले स्थानीय स्तरमा रहेका सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि गर्छ ।
- रोजगार तथा स्वरोजगारको सिर्जना गर्छ ।
- यसले सैद्धान्तिकभन्दा व्यावहारिक पक्षमा जोड दिन्छ ।
- विद्यार्थी केन्द्रित र प्रयोगात्मक विधिमा जोड दिन्छ ।

१.५ पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया

रोहिणी गाउँपालिकाअन्तर्गतका विद्यालयहरूका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्नका लागि गाउँपालिकाका अध्यक्षसहित गाउँकार्यपालिकाका सदस्यहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका प्रमुख, प्राविधिक सहायक, गाउँ शिक्षा समितिका सदस्यहरू, विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षक, स्थानीय शिक्षाप्रेमी, बुद्धिजीवी तथा सङ्घसंस्थाहरूको उपस्थितिमा भएको छलफलले स्थानीय पाठ्यक्रम विकासको आधार तयार पारेको

थियो । यो स्थानीय पाठ्यक्रम गाउँकार्यपालिकाको बैठकको निर्णयअनुसार स्वीकृत भई शैक्षिक सत्र २०८२ बाट कार्यान्वयनमा आउने छ ।

हाम्रो रोहिणी पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न प्रधानाध्यापक र शिक्षकको भूमिका महत्त्वपूर्ण हुने छ । विद्यार्थीलाई स्थानीय वातावरणको अवलोकन गराइने छ । परियोजना कार्य र प्रतिवेदनको माध्यम अबलम्बन गरिने छ । समुदायका बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी एवम् सम्बन्धित विषय, क्षेत्रमा जानकार व्यक्तिहरू स्रोतव्यक्तिको रूपमा रहनेछन् । विद्यालयले यस पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा स्थानीय भाषा र नेपाली भाषा अवलम्बन गर्न सक्ने छन् । विषयवस्तुमा समावेश प्रमुख क्षेत्र/स्थलमा अवलोकन भ्रमण गराइने छ । विद्यार्थीको समूहकार्य, अन्तरक्रियालाई जोड दिइने छ । पाठ्यक्रममा आधारित भई पाठ्यसामग्रीको विकास गर्नुका साथै शिक्षकहरूलाई विषयवस्तु तथा सहजीकरण प्रक्रियासम्बन्धी अभिमुखीकरण, तालिम आदिको व्यवस्था गरिने छ ।

प्रस्तुत पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि पाठ्यसामग्री लेखन कार्य गरिने छ । यो पाठ्यक्रमअनुसार शैक्षिक सत्र २०८१ बाट पठनपाठन हुने छ । पाठ्यक्रमअनुरूपको पाठ्यपुस्तकको निर्माणका लागि स्थानीय विज्ञको प्रयोग गरी उच्च तहका पाठ्यपुस्तक, राष्ट्रिय पाठ्यक्रमअनुरूपका विद्यालय तहका पाठ्यपुस्तक र स्थानीय पाठ्यक्रमअनुसार पाठ्यपुस्तक लेखन कार्य गरेका अनुभवी विशेषज्ञबाट परामर्श सेवा लिई पूरा गरिने छ । पाठ्यक्रममा कार्यान्वयनमा स्थानीय पाठ्यसामग्रीहरूको आवश्यक पर्ने भएकाले शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीमार्फत स्थानीय शैक्षिक सामग्रीको सङ्कलन र प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

१.६ समय निर्धारण

औपचारिक शिक्षाका पाठ्यक्रम तयार गर्दा समयको पनि ख्याल गरिनुपर्दछ । स्थानीय विषयलाई छुट्याइएको समय अवधिभित्र रहेर विषयवस्तुको चयन गर्नुपर्दछ । उक्त विषयलाई साप्ताहिकरूपमा कति समय छुट्याइएको छ, सोका आधारमा एक शैक्षिक सत्रलाई कति घण्टा हुन्छ र सो समयावधिभित्र कति विषयवस्तु पठनपाठन गर्न सकिन्छ, त्यति नै विषयवस्तु छनोट गर्नुपर्छ । समग्रमा विषयवस्तु र समयको तालमेल मिलाइसकेपछि त्यसभित्र पनि कुनै एकाइ वा पाठलाई अनुमानित कति समय चाहिन्छ, छुट्याउनु राम्रो हुन्छ । वर्षभरिमा विद्यालय खुल्ने दिन कति हो, खुलेका दिनमध्ये कति दिन पठनपाठन गर्ने, परीक्षा सञ्चालनका लागि कति समय आवश्यक पर्छ, यी सबै कुरालाई विचार पुर्‍याएर पाठ्यक्रम निर्माणकै क्रममा शिक्षण सिकाइ, क्रियाकलाप र मूल्याङ्कनका लागि अनुमानित समय (पाठ्यभार) विभाजन गर्न जरुरी हुन्छ । यसरी पाठ्यक्रम तयारीकै क्रममा समय विभाजन गर्न सकियो भने शिक्षकले वार्षिक, मासिक योजना बनाउन र विषयवस्तुको आधारमा एकाइ तथा पाठयोजना बनाउन सजिलो हुन्छ । वि.सं. २०८२ देखि कक्षा १-५ का सबै कक्षामा कार्यान्वयन हुने आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रमअन्तर्गत कक्षा १-३ मा साप्ताहिक पाँच पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक १६० घण्टा छुट्याइएको छ भने ४-५ कक्षामा साप्ताहिक ४, पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक १२८ घण्टा छुट्याइएको छ । पाठ्यांशअनुसार विद्यार्थीलाई अध्ययन/अवलोकन भ्रमण/प्रयोगात्मक क्रियाकलापलाई पनि अध्ययन अवधिमा मिलाउन गरिने छ ।

१.७ पाठ्यक्रम परिमार्जन

समय परिवर्तनशील हुने भएकाले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आएको परिवर्तनसँगै व्यक्ति तथा समुदायका इच्छा, आकाङ्क्षा र आवश्यकता पनि परिवर्तन हुन्छन् । उक्त चाहना तथा आवश्यकता पाठ्यांशमा समावेश हुनुपर्छ, जसले विद्यार्थीको ज्ञान, सिप र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सकोस् । यसैअनुरूप यो पाठ्यक्रम पनि सामाजिक आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न आवश्यकताअनुसार परिमार्जन हुने छ । यस क्षेत्रका प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक र वातावरणीय पक्षहरूको खोज, अनुसन्धान र अध्ययन गरी प्राप्त निष्कर्षलाई यस पाठ्यक्रममा समावेश गर्दै लगिने छ ।

परिच्छेद : दुई

विषयक्षेत्र र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

२.१ स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा र विषयक्षेत्र

पाठ्यक्रमको ढाँचामा परिचय, तहगत सक्षमता, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि, सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया, विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया, विषयवस्तुको विस्तृतीकरण रहेका छन्। स्थानीय पाठ्यक्रम सामुदायिक र संस्थागत दुवै विद्यालयमा लागु हुने छ। स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ ले स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि सम्भाव्य विषय क्षेत्र छनोटको आधारलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

१. मातृभाषा : स्थानीय सरकारहरूले मातृभाषामा आफ्नै पाठ्यक्रमको विकास गर्न गर्न सक्छन् तर स्थानीय तहबाट स्वीकृत हुनुपर्छ। जहाँ मातृभाषामा आधारित बहुभाषी शिक्षाको अनुसरण गरिएको छैन, त्यहाँ मातृभाषालाई विषयका रूपमा रूपमा लिन प्रोत्साहित गरिन्छ तर यसका लागि व्यापक सहमतिको आवश्यकता पर्छ। स्थानीय पाठ्यक्रमको कुनै पनि अंशलाई अङ्ग्रेजी माध्यमबाट पढाउन वा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि छुट्याइएका समयमा अन्य विषयलाई सिकाउन अनुमति छैन।

२. सांस्कृतिक, सामाजिक विविधता, इतिहास, सांस्कृतिक सम्पदा आदि ऐतिहासिक स्थान, स्थानीय समुदायको इतिहास र संस्कृति, धार्मिक क्रियाकलापहरू, समुदायमा बस्ने विभिन्न विभिन्न मानिसहरूका जीवनशैली, स्थानीय नायक/व्यक्तित्वहरू, स्थानीय तहका क्लब/समाजहरू आदि। सांस्कृतिक कुन कुन पक्ष समावेश गर्ने भनी पहिचान गर्न पूर्ण र सहभागिता महत्त्वपूर्ण हुन्छ।

३. भौगोलिक तथा प्राकृतिक स्रोत र दिगो प्रयोग : जस्तै: (भौगोलिक परिदृश्य, हावापानी, मौसम, कृषि तथा बालीनाली, वन, नदी, ताल, पोखरी, जनावर, जडीबुटी, राष्ट्रिय निकुञ्ज आदि)

४. स्थानीय कलाहरू : स्थानीय कलाहरू, जस्तै: (नाच, गीत, परिकार, डोकाडाला, कपडा, सङ्गीत तथा वाद्ययन्त्रहरू गीत तथा वाद्ययन्त्रहरू आदि)

५. स्वास्थ्य तथा सरसफाइ : स्वास्थ्य तथा सरसफाइ (फोहोर व्यवस्थापन, शौचालय, ढल, अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, प्राथमिक उपचार, आयुर्वेद, योग, परम्परागत औषधी, जडीबुटी उत्पादन तथा प्रयोग, पोषण)

६. जीविकोपार्जनसँग सम्बन्धित अभ्यासहरू : (स्थानीय तहको कृषिको परिचय, पशुपालन, तरकारी खेती, करेसाबारी, स्थानीय सरकारको संरचना तथा कार्य, उपभोक्ता सचेतना, स्थानीय पुस्तकालय, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, स्थानीय उद्योगहरू, स्थानीय बजार, पर्यटन)

७. स्थानीय प्रकोप तथा प्राकृतिक विपत् जोखिम र तिनको व्यवस्थापन : (नेपालमा विभिन्न किसिममा प्राकृतिक विपत्प्रतिको उच्च सङ्कटासन्नता विद्यमान भएका कारणले गर्दा समुदायका यस्ता विशेष जोखिम तथा मुद्दाहरू बोध गर्न र यिनलाई कसरी न्यूनीकरण गर्ने अनि प्रतिकार्य गर्ने भन्नेबारेमा स्थानीय पाठ्यक्रममा यी विषयलाई एकीकृत गर्नु उपयुक्त हुन्छ।)

विषयक्षेत्र : १ : हाम्रो रोहिणी

विषयक्षेत्र : २ : सामाजिक व्यवहार र नैतिक शिक्षा

विषयक्षेत्र : ३ : स्वास्थ्य, सरसफाइ र वातावरण

विषयक्षेत्र : ४ : स्थानीय जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति र संस्कार

विषयक्षेत्र : ५ : हाम्रा धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थल

विषयक्षेत्र : ६ : स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि
विषयक्षेत्र : ७ : प्रकोप र विपत् व्यवस्थापन
विषयक्षेत्र : ८ : कृषि तथा स्थानीय उत्पादन
विषयक्षेत्र : ९ : हाम्रा सेवाप्रदायक स्थानीय सङ्घसंस्था र व्यक्ति
विषयक्षेत्र : १० : योग, ध्यान, स्थानीय खेल र प्राकृतिक चिकित्सा

२.२ तहगत सक्षमता

कक्षा १-३ का सक्षमताहरू

- (क) गाउँ, टोल, पालिका र रोहिणी गाउँपालिकाको सामान्य परिचय
- (ख) जातजाति, भाषा, धर्म र संस्कृति तथा स्थानीयताको आधारभूत ज्ञान र बोध
- (ग) मेलमिलाप, सहयोग, असल आचरण, सञ्चार, सम्मान जस्ता जीवनोपयोगी सिपहरू अवलम्बन
- (घ) खेतीबाली र बिक्री तथा हस्तकलाका सामग्रीको परिचयका साथै मुख्य पेसाहरूको जानकारी
- (ङ) आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरूको पहिचान, महत्त्वबोध तथा बालबगैँचा निर्माण र वातावरणको सरसफाइमा सहयोग
- (च) प्रकोप र विपद्को पहिचान, घर, विद्यालय तथा सडक दुर्घटना र यसबाट बच्ने उपाय अवलम्बन
- (छ) स्थानीय सङ्घसंस्थाको परिचय र काम ।
- (ज) योग व्यायाम र यसको महत्त्व

कक्षा ४-५ का सक्षमताहरू

- (क) रोहिणी गाउँपालिकाको भौगोलिक, प्राकृतिक अवस्था र अवस्थितिको नक्साङ्कन
- (ख) चाडपर्व, धर्म, संस्कृति र पर्यटनसम्बन्धी जानकारी, सहभागी र सम्मान भावको विकास
- (ग) घर, विद्यालय र समाजमा स्थापित असल मूल्य मान्यता, नियम, आचरणको पहिचान र अवलम्बन
- (घ) हस्तकलाका सामग्री, तरकारी खेती, फलफूल खेती, नगदे बाली, बेमौसमी तरकारी, रैथाने बालीको परिचय, महत्त्व बोध र खेती कार्यमा सहयोग
- (ङ) आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुको महत्त्वबोध र उपयोग तथा वातावरण संरक्षण, र सरसफाइमा सहयोग
- (च) प्राकृतिक र मानव सृजित विपद् तथा दुर्घटनाबाट बच्ने उपायहरू पहिचान र अवलम्बन
- (छ) गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुर्‍याएका सामाजिक संस्थाको परिचय र योगदानको सम्मान
- (ज) योग व्यायाम र यसको महत्त्व

२.३ कक्षा १ देखि ५ सम्मको विषयवस्तु

विषयक्षेत्र : १ : हाम्रो रोहिणी

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	परिवार तथा समुदायको परिचय	टोल र जातजाति	- वडाको परिचय - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा	- पञ्जीकरण - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा (नदी, खोला, ताल आदि) - वडाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार	- गाउँपालिकाको नाम र वडा सङ्ख्या - वडा र वडाबाट दिइने सेवा - व्यक्तिगत र सार्वजनिक सम्पदाको संरक्षण

विषयक्षेत्र : २ : सामाजिक व्यवहार र नैतिक शिक्षा

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	- असल बानी - आदर र सत्कार	- असल संस्कार - सहयोग र मेलमिलाप	- शिष्टाचार र सम्मान - असल बानी र अनुशासन	- बालबालिका र खुसी - असल र खराब आचरण	- नैतिक आचरण र सकारात्मक सोच - मान्यजनलाई सम्मान

विषयक्षेत्र : ३ : स्वास्थ्य, सरसफाइ र वातावरण

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	- शरीरको सरसफाइ - फोहोर	- कक्षाकोठा र घरको सरसफाइ - डस्टबिनको प्रयोग	- घरको खाना - फोहोरको वर्गीकरण - स्थानीय जडीबुटी	- दिवा खाजा - भान्साबाट निस्कने फोहोर - फूलबारी र बगैँचा	- सन्तुलित खाना र स्वास्थ्य - फोहोरको असर - गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषन्धीजन्य वनस्पति

विषयक्षेत्र : ४ : स्थानीय जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति र संस्कार

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	● स्थानीय भाषा ● स्थानीय चाडपर्व	● स्थानीय धर्म ● स्थानीय पहिरन	● स्थानीय सांस्कृतिक गीत र नाच ● स्थानीय चाडपर्व	● स्थानीय संस्कार र संस्कृति ● सांस्कृतिक गीत र नृत्य	● स्थानीय परम्परागत संस्कार ● स्थानीय चाडपर्व

विषयक्षेत्र : ५ : हाम्रा धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थल

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	● स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	● स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	● स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	● स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	● स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल

विषयक्षेत्र : ६ : स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	● स्थानीय पेसा र व्यवसाय	● स्थानीय पेसा र व्यवसाय	● स्थानीय उद्यम ● स्थानीय प्रविधि	● स्थानीय उद्योग ● हाम्रा व्यवसाय ● स्थानीय बजार	● हाम्रा परम्परागत प्रविधि ● हाम्रा उद्यम ● उद्योग व्यवसाय

विषयक्षेत्र ७ : प्रकोप र विपत् व्यवस्थापन

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	● चोटपटक	● विद्युत् दुर्घटना र बच्ने उपाय	● दुर्घटना (सडक)	● आगलागी, भूकम्प र सर्पदंश	● प्राकृतिक प्रकोप (चट्याड, असिना, हावाहुरी, लु, शीतलहर)

विषयक्षेत्र ८ : कृषि तथा स्थानीय उत्पादन

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	● घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान	● फलफूल खेती ● कृषिजन्य उत्पादन	● तरकारी खेती ● नगदेबाली र फलफूल	● कोसेबाली, लहरेबाली र तेलहन बाली ● आलु खेती	● तरकारी खेती ● परम्परागत र आधुनिक कृषि

विषयक्षेत्र : ९ : हाम्रा सेवाप्रदायक स्थानीय सङ्घसंस्था र व्यक्ति

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	● महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका	● बालक्लब	● धार्मिक संस्था र आमा समूह	● प्रहरी चौकी र सेवा ● उपभोक्ता समिति	● हाम्रा स्वास्थ्य संस्था र एकाइ ● टोल विकास संस्था

विषयक्षेत्र : १० : योग, ध्यान, स्थानीय खेल र प्राकृतिक चिकित्सा

	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
विषयवस्तु	● योग ध्यान ● स्थानीय खेल	● योग ध्यान ● स्थानीय खेल	● योग ध्यान ● स्थानीय खेल	● योग ध्यान ● स्थानीय खेल	● व्यायाम ● स्थानीय खेलकुद

२.४ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा १ देखि ५

क्षेत्र : १ : हाम्रो रोहिणी

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	आफू बसोबास गर्ने टोल र समुदायको नाम बताउन	परिवार तथा समुदायको परिचय	- आफ्नो परिवारको परिचय - आफू बसोबास गर्ने समुदाय र गाउँको नाम बताउन - आफू बसोबास गर्ने तथा साथीसमेतको गाउँ तथा टोल समुदायको नाम भन्न - चित्र नक्सामा आफ्नो ठाउँ, समुदायको नाम देखाउन र पढ्न	- परिवारका सदस्यको नाम र नाता भन्न लगाउने - विद्यार्थीलाई आफ्नो टोलका नाम भन्न लगाउने र आफ्नो साथीलाई सोध्न लगाउने - विद्यार्थीलाई आफ्नो टोल र साथीको टोल कुन वडामा छ भन्न लगाउने - आफ्नो पालिकाको नाम सोध्ने ।	- तपाईंको घर कुन टोलमा पर्छ ? - तपाईंको टोल कति न. वडामा पर्छ ?	१८
२	आफ्नो टोलमा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको सूची बनाउन	टोल र जातजाति	- टोलको परिचय - आफ्नो टोलमा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको थर बताउन	- आफ्नो टोलको परिचय बताउने - आफ्नो टोलमा रहेका विभिन्न जातजातिको परिचय बताइदिने	- आफ्नो टोलको नाम भन्नुहोस् । - आफ्नो टोलमा रहेका विभिन्न जातजातिको थर बताउनुहोस् ।	१८
३	- आफ्नो वडाको परिचय, वडाध्यक्ष र वडा सदस्यहरूको सङ्ख्या तथा नाम भन्न र लेख्न - प्राकृतिक सम्पदाका बारेमा	- वडाको परिचय - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा	- आफ्नो वडाको भूगोल, वडा अध्यक्षको नाम र सदस्यहरूको सङ्ख्या अनि नाम - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा (खोला, ताल, इनार आदि)	- आफ्नो वडाको सिमाना भन्न लगाउने - वडा अध्यक्षको नाम र सदस्यहरूको सङ्ख्या बताउन लगाउने - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदाको परिचय र महत्वबारे प्रकाश पार्ने	- आफ्नो वडाको सिमाना भन्नुहोस् । - वडा अध्यक्षको नाम र सदस्यहरूको नाम बताउनुहोस् । - प्राकृतिक सम्पदा भनेको के हो ?	१८

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
	जानकारी लिन					
४	- पञ्जीकरणको परिचय र महत्व - प्राकृतिक सम्पदाका बारेमा जानकारी लिन - वडाध्यक्षको काम, कर्तव्यबारे बताउन	- पञ्जीकरण - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा (नदी, खोला, ताल आदि) - वडाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार	- पञ्जीकरणको परिचय र महत्व - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा (नदी, खोला, ताल आदि) - वडाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार	- पञ्जीकरण के हो र किन आवश्यक हुन्छ भन्नेबारे छलफल गराउने - हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा (नदी, खोला, ताल आदि) - विद्यार्थीलाई उनीहरूको वडाको वडाध्यक्षका बारेमा सोध्ने - वडाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारबारे छलफल गराउने	- वडाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारबारे छलफल गराउने - गाउँपालिकाका मुख्य खोला तथा नदीको नाम भन्नुहोस्। - जन्मदर्ता कहाँ गरिन्छ ?	१५
५	- वडा र वडामा रहेका सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवासुविधा बताउन - हाम्रा सम्पदाका बारेमा जानकारी लिन	- गाउँपालिकाको नाम र वडा सङ्ख्या - वडा र वडाबाट दिइने सेवा - व्यक्तिगत र सार्वजनिक सम्पदाको संरक्षण	- गाउँपालिकाको नामकरण र भौगोलिक दिशाको परिचय - वडाले दिने सेवा - व्यक्तिगत र सार्वजनिक सम्पदाको परिचय र संरक्षण	- पालिकाको नाम र वडा सङ्ख्या बताइदिने - भौगोलिक दिशाको परिचय बताउने - वडाले जनतालाई दिने सेवाबारे बताउने - व्यक्तिगत र सार्वजनिक सम्पदाको परिचय र संरक्षणका उपायका बारेमा बताइदिने	- वडा कार्यालयमा गई त्यहाँबाट दिइने सेवाका बारेमा जानकारी लिनुहोस्। - व्यक्तिगत र सार्वजनिक सम्पदाको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ ?	१५

क्षेत्र : २ : सामाजिक व्यवहार र नैतिक शिक्षा

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	● राम्रा बानीबेहोरा पालना गर्न ● साथी, गुरुहरू, परिवारका सदस्यहरू र छिमेकी बालबालिकासँग घुलमिल हुन र आदर सत्कार प्रकट गर्न	● असल बानी ● आदर र सत्कार	● राम्रा बानीबेहोराबारे जानकारी लिई असल स्वभाव देखाउन ● साथी, गुरुहरू, परिवारका सदस्यहरू र छरछिमेकीसँग आदर, सत्कारको व्यवहार प्रस्तुत गर्न	● राम्रा बानीमा के के कुरा पर्छन् भन्नेबारे बताइदिने ● विद्यार्थीबीच नमस्कार गर्न सिकाइ एक आपसमा परिचय गर्न लगाउने र समूहमा बस्न लगाउने। ● आफूभन्दा ठुलो कक्षाका विद्यार्थीलाई दाजुदिदी भनी सम्बोधन गर्न अभ्यास गराउने। ● आफूभन्दा सानो कक्षाका विद्यार्थीलाई पनि तिमी तपाईं जस्ता आदरार्थी शब्दहरू प्रयोग गर्न सिकाउने।	● पाँचओटा राम्रा बानीबेहोरा भन्न लगाउने ● नमस्कार गरी आफ्नो परिचय दिन लगाउने। ● आफ्नो घरमा भएका सदस्यहरूको नातासहित वाक्य बनाउन लगाउने।	१५
२	● स्थानीय जातजातिहरूले घरमा पाहुना तथा मान्यजनलाई गर्ने आदर सत्कारको अनुसरण गरी दैनिक जीवनमा लागु गर्न ● सहयोग र मेलमिलापबो बानीको विकास गर्न	● असल संस्कार ● सहयोग र मेलमिलाप	● स्थानीय मानिसहरूले घरमा पाहुना तथा मान्यजनलाई गर्ने अतिथि सत्कार, आदर सत्कारको परिचय ● परिवार, साथी र छरछिमेकमा सहयोगको भावना र मेलमिलाप	● विद्यार्थीलाई आफ्नो घरमा पाहुना आउँदा पाहुनालाई के कसरी आदर गर्ने गरिएको छ र त्यसमा आफ्नो के भूमिका छ भन्ने बारेमा छलफल गरी निष्कर्ष दिने। जस्तै: नमस्कार गर्ने, बस्न अनुरोध गर्ने, चिया पानी, खाना आदि पकाएर खुवाउने। ● विद्यालय नजिकैका कुनै तीनओटा बेग्लाबेग्लै जातजातिको घरमा गई त्यहाँका मानिससँग उनीहरूको परम्पराअनुसार पाहुनालाई कसरी सत्कार गरिएको छ भन्नेबारेमा छलफल गराई टिपोट गर्न लगाउने। ● परिवार, साथी र छरछिमेकमा सहयोग गर्ने र एकआपसमा मिलेर बस्नुपर्ने भन्नेबारे बताइदिने	● आफ्नो घरमा आउने मान्यजनलाई तपाईं कसरी स्वागत गर्नुहुन्छ भनेर सोध्नुहोस्। ● आदर सत्कारले हाम्रो परिचयमा के कस्तो फाइदा पुऱ्याउँछ भन्ने बारेमा सोध्नुहोस्। ● सहयोग र मेलमिलापबाट कस्तो सम्बन्ध स्थापित हुन्छ भन्नेबारे सोध्नुहोस्।	१५
३	● शिष्टाचारपूर्वक व्यवहार गर्न	● शिष्टाचार र सम्मान ● असल बानी र	● शिष्टाचारको परिचय र सम्मान एवम् शिष्टाचारपूर्वक गरिने	● शिष्टाचार र सम्मानपूर्वक गरिने व्यवहारका बारेमा गीत वा कथाका माध्यमबाट बताउने।	● शिष्टाचारपूर्वक कस्तो व्यवहार गर्नुपर्छ ? छलफल गर्नुहोस्।	१५

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
	असल आचरण र अनुशासनको पालना गन	अनुशासन	व्यवहार असल बानी र अनुशासनको महत्त्व	- विद्यार्थीलाई आफ्नो घरका सदस्यहरूसँग आफूले कसरी व्यवहार गर्ने गरेको छ भन्ने बारेमा पालैपालो भन्न लगाउने । - सभ्य परिवारमा हुनुपर्ने गुणहरूका बारेमा छलफल गर्ने ।	हामी किन अनुशासनमा बस्नुपर्छ र त्यसबाट के फाइदा हुन्छ ? भन्नुहोस् ।	
४	- बालबालिकाले खुसीसाथ व्यवहार गर्न - असल र खराब आचरण छुट्याउन	- बालबालिका र खुसी - असल र खराब आचरण	- बालबालिकालाई कसरी खुसी राख्न सकिन्छ भन्ने बारे वर्णन - असल र खराब आचरणसम्बन्धी गतिविधि	- बालबालिकालाई खुसी राख्न कस्ता कार्यकलाप गर्नुपर्छ भन्नेबारे बताइदिने - असल अभिभावकबाट असल परिवार र असल परिवारबाट असल समाज बन्छ भन्ने कुरा देखाउन कुनै नाटक वा भिडियो खोजीगरी प्रदर्शन गर्ने । - कस्ता आचरण असल र कस्ता आचरण खराब हुन् भनी बताएर असल आचरण पालना गर्नुपर्ने भावनाको विकास गराउने र कुनै कथाको उदाहरण दिने ।	- खुसी हुनका लागि के के आवश्यक पर्छ ? - असल आचरणका व्यक्तिले गर्ने पाँचओटा क्रियाकलाप भन्नुहोस् ।	१०
५	- नैतिक आचरणको पालना गर्न र सकारात्मक सोचको विकास गर्न - मान्यजनलाई सम्मानपूर्वक व्यवहार गर्न	- नैतिक आचरण र सकारात्मक सोच - मान्यजनलाई सम्मान	- नैतिक आचरण र सकारात्मक सोचको परिचय र पालना - मान्यजनलाई सम्मान र सहयोग	- नैतिक आचरणअन्तर्गत के के कुराहरू पर्छन् भन्नेबारे बताइदिने - सफल जीवनका लागि सकारात्मक सोच किन आवश्यक छ र सकारात्मक सोचअन्तर्गत के के कुरा पर्छन् भन्नेबारे बताइदिने - मान्यजनलाई सम्मान गर्दा कस्तो व्यवहार गर्नुपर्छ भन्नेबारे बताइदिने	- नैतिक आचरण र सकारात्मक सोच भन्नाले के बुझिन्छ ? - तपाईं गुरुलाई कसरी सम्मान गर्नुहुन्छ :	१०

क्षेत्र : ३ : स्वास्थ्य, सरसफाई र वातावरण

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	- शरीरका अङ्गको सरसफाई गर्ने - फोहोरको परिचय दिन	- शरीरको सरसफाई - फोहोर	- शरीरका अङ्गको सरसफाई - फोहोरको परिचय	- शरीरका अङ्गको सरसफाई कसरी गर्ने भन्नेबारे बताउने र घरमा अभ्यास गर्न प्रेरित गर्ने - फोहोरअन्तर्गत के के पर्छन् भन्ने कुरा बताइदिने	- शरीरका अङ्गको सरसफाईको अभ्यास गर्नुहोस्। - घरबाट निस्कने फोहोर के के हुन् ?	१८
२	- कक्षाकोठा र घरको सरसफाई गर्ने बानी बसाल्न - डस्टबिनको प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्न	- कक्षाकोठा र घरको सरसफाई - डस्टबिनको प्रयोग	- कक्षाकोठा र घरको सरसफाई गर्ने बानी - डस्टबिनको प्रयोग गर्ने बानीको विकास	- कक्षाकोठा र घरको सरसफाई कसरी गर्ने भन्नेबारे बताइदिने र बानी विकास गराउने - फोहोरलाई जथाभावी नफाली डस्टबिनमा राख्नुपर्छ भनी सिकाउने र बानीको विकास गराउने	- कक्षाकोठाको सरसफाई कसरी गर्न सकिन्छ ? साथीसँग छलफल गर्नुहोस्। - डस्टबिन कस्ता कस्ता हुन्छन् ?	१८
३	- घरको खानामा पर्ने वस्तुको नाम बताउन - फोहोरको वर्गीकरण गर्न - पालिकामा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान गर्न	- घरको खाना - फोहोरको वर्गीकरण - स्थानीय जडीबुटी	- घरको खानामा पर्ने वस्तु - फोहोरको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने र हानिकारक) - पालिकामा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान	- घरको खानामा के के कुरा पर्छ भन्ने कुरा बताउने र घरको खानेकुरा खान प्रेरित गर्ने - फोहोरलाई कुहिने, नकुहिने र हानिकारक गरी वर्गीकरण गर्न सिकाउने र व्यवस्थापन गर्न सिकाउने - पालिकामा भएका औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोगका बारेमा छलफल गराउने	- तपाईंले घरमा खाने खानेकुराको नाम भन्नुहोस्। - कुहिने र नकुहिने फोहोरमा के के पर्छन् ? - तपाईंको घरमा भएका औषधीजन्य वनस्पतिहरूको नाम भन्नुहोस्।	१८
४	- दिवा खाजामा प्रयोग हुने खानेकुराको नाम भन्न - भान्साबाट निस्कने फोहोरको व्यवस्थापन गर्न - घर तथा विद्यालयमा फूलबारी र बगैँचाको निर्माण गर्न	- दिवा खाजा - भान्साबाट निस्कने फोहोर - फूलबारी र बगैँचा	- दिवा खाजामा प्रयोग हुने खानेकुरा र दिवा खाजाका लागि आवश्यक क्यालोरी, यसका मुख्य विशेषता र फाइदा - भान्साबाट निस्कने फोहोर र त्यसको व्यवस्थापन - फूलबारी र बगैँचाको निर्माण	- विद्यालयमा दिवा खाजामा प्रयोग हुने खानेकुराका नाम बताइदिने - दिवा खाजाका लागि आवश्यक क्यालोरीका बारेमा छलफल गर्ने - भान्साबाट निस्कने फोहोरलाई उचित तरिकाले व्यवस्थापन गर्न सिकाउने र बारीमा प्रयोग गर्ने लगाउने। - घर तथा विद्यालयमा फूलबारी र बगैँचाको	- विद्यालयमा दिवा खाजामा के के खानुहुन्छ ? - भान्साबाट निस्कने फोहोरको व्यवस्थापन कसरी गर्न सकिन्छ ? - घरमा फूलबारीको निर्माण गर्नुहोस्।	१०

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
				निर्माण गर्ने अभ्यास गराउने ।		
५	- सन्तुलित खानाले राम्रो स्वास्थ्य हुन्छ भन्ने बताउन - फोहोरको असर बताउन र सचेत हुन - गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषन्धीजन्य वनस्पति पहिचान गर्न	- सन्तुलित खाना र स्वास्थ्य - फोहोरको असर - गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषन्धीजन्य वनस्पति	- सन्तुलित खाना र राम्रो स्वास्थ्य - फोहोरको असर (फोहोरका कारण लाग्ने विभिन्न रोग) - गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषन्धीजन्य वनस्पति र तिके उपयोगिता	- सन्तुलित खानाले स्वास्थ्यमा पार्ने सकारात्मक प्रभावबारे बताइदिने र घरबाहिर बनेका खानेकुरा नखान प्रेरित गर्ने । - फोहोरका कारण स्वास्थ्यमा पार्ने असरका बारेमा छलफल गर्ने - गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषन्धीजन्य वनस्पति र तिनको उपयोगिताका बारेमा छलफल गराउने	- सन्तुलित खानामा के के पर्छन् ? - फोहोरले गर्ने असरबारे लेख्नुहोस् । - प्लास्टिकजन्य फोहोर र त्यसबाट हुने हानि लेख्नुहोस् । - गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषन्धीजन्य वनस्पतिको सूची बनाउनुहोस् ।	१०

क्षेत्र : ४ : स्थानीय जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति र संस्कार

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	- आफ्नो मातृभाषाको नाम भन्न । - आफ्नो टोलमा बोलिने भाषाको नाम भन्न । - टोलमा मनाउने चाडको नाम बताउन ।	- स्थानीय भाषा - स्थानीय चाडपर्व	- बालबालिकाको मातृभाषा (भोजपुरी, नेपाली, अवधी आदि) - स्थानीय चाडपर्व (दसैं, तिहार, जिउतिया, इद)	- आफूले बोलिने मातृभाषाको नाम भन्न लगाउने । - एउटै मातृभाषा बोल्ने बालबालिकालाई एकै ठाउँमा राखेर सामान्य संवाद गर्न लगाउने । - आफ्नो मातृभाषामा जानेको एक बालगीत भन्न लगाउने । - आफ्नो समुदायले मनाउने चाडको नाम भन्न लगाउने ।	- तपाईंको मातृभाषा कुन हो ? - तपाईंको टोलमा बोलिने भाषाको नाम भन्नुहोस् । - समुदायले मनाउने दुईओटा चाडपर्वको नाम बताउनुहोस् ।	१८
२	- स्थानीय धर्मका बारेमा बुझ्न - स्थानीय पहिरनको परिचय बताउन	- स्थानीय धर्म - स्थानीय पहिरन	- स्थानीय धर्म (हिन्दु, बौद्ध, इस्लाम, क्रिस्चियन) - स्थानीय पहिरन (रोहिणीमा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिको पहिरन)	- रोहिणी गाउँपालिकामा मानिने विभिन्न धर्मका नाम बताइदिने । - विद्यार्थीलाई उनीहरूले मान्ने धर्मको नाम भन्न लगाउने - स्थानीय पहिरनको परिचय बताउने र पोस्टर देखाएर पोसाकका बारेमा छलफल गराउने	- तपाईंले मान्ने धर्मअनुसारको पर्वमा खाने परिकार कुन हो ? - तपाईंले कुनै चाडमा लगाउने पोसाकको नाम भन्नुहोस् ।	१८

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
३	- स्थानीय सांस्कृतिक गीत र नाचका बारेमा जानकारी लिन - स्थानीय चाडपर्वको विशेषता र महत्त्व बताउन	- स्थानीय सांस्कृतिक गीत र नाच - स्थानीय चाडपर्व	- स्थानीय सांस्कृतिक गीत र नृत्य (विरहा, भर्सा, फारुवाही नाच) - स्थानीय चाडपर्व (माघी रक्षाबन्धन, नागपञ्चमी, मोहरर्म)	- स्थानीय सांस्कृतिक गीत र नाचका बारेमा छलफल गराउने र गीत प्रस्तुत गन - विभिन्न समुदायका मानिसले मान्ने चाडपर्वका बारेमा छलफल गराउने	- रोहिणीमा प्रचलित नाचका बारेमा भन्नुहोस् । - तपाईंको टोलमा मनाइने मुख्य चाडको नाम भन्नुहोस् ।	१८
४	- स्थानीय संस्कार र संस्कृतिका बारेमा बताउन - सांस्कृतिक गीत र नृत्यको महत्त्व बुझ्न	- स्थानीय संस्कार र संस्कृति - सांस्कृतिक गीत र नृत्य	- स्थानीय संस्कार र संस्कृति (नामकरण, ब्रह्म भोज, हकिका) - सांस्कृतिक गीत र नृत्य (होली गीत, सोहर गीत, भजन आदि स्थानीय क्षेत्रमा प्रचलित गीत)	- स्थानीय समुदायका संस्कार र संस्कृति (नामकरण, ब्रह्म भोज) का बारेमा छलफल गर्ने - सांस्कृतिक गीत र नृत्य त्य (होली गीत, सोहर गीत, अहिरउवा नाच, सवनही गीत) - मा प्रयोग हुने पोसाक र बाजाका बारेमा बताउने र नृत्यको विशेषता बताउने	- तपाईंले कुन कुन संस्कार मान्नुहुन्छ ? - समूह मिलेर नाचको अभ्यास गर्नुहोस् ।	१५
५	- स्थानीय परम्परित संस्कारको जानकारी लिन - स्थानीय चाडपर्वको विशेषता बताउन	- स्थानीय परम्परित संस्कार - स्थानीय चाडपर्व	- स्थानीय परम्परित संस्कार करवा चौथ, बरही (बच्चा जन्मेको वेला गरिने कार्यक्रम), मुण्डन, अन्त्येष्टि संस्कार - स्थानीय चाडपर्व (इद, नागपञ्चमी (गुडिया) बुद्ध जयन्ती, सरस्वती पूजा, क्रिसमस आदि)	- स्थानीय परम्परित संस्कारका बारेमा बताउने र यिनको महत्त्वमाथि प्रकाश पार्ने - स्थानीय चाडपर्व मनाउने तरिकाबारे छलफल गर्ने	- आआफ्नो जाति र समुदायमा गरिने संस्कारका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । - तपाईंको टोलमा मनाइने कुनै एक पर्वका बारेमा लेख्नुहोस् ।	१५

क्षेत्र : ५ : हाम्रा धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थल

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	आफ्नो टोलभित्र रहेका धार्मिक स्थल र पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन	स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	टोलमा भएका स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	- विद्यार्थी बसेको टोल गाउँ समुदायमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम भन्न लगाउने । - विद्यार्थी बसोबास गरेको गाउँटोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलको नाम बताउन लगाउने । - विद्यार्थीलाई एकआपसमा आफ्ना गाउँटोलका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको नाम सोध्न लाग्ने ।	- तपाईंको टोलका कुनै तीनओटा धार्मिक स्थलहरूका नाम भन्नुहोस् । - तपाईंको गाउँटोलको कुनै एक पर्यटकीय स्थलको नाम बताउनुहोस् ।	१८
२	आफ्नो वडाभित्र रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिन ।	स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	वडामा भएका स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	- विद्यार्थीलाई आफ्नो टोल वडाभित्र रहेका धार्मिक स्थलको नाम भन्न लगाउने । - विद्यार्थीलाई आफ्नो टोल वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थल भन्न लगाउने । - विद्यार्थीलाई आफ्ना वडा र टोलका धार्मिक स्थलमा भ्रमण गर्न लगाउने र शिक्षकले आवश्यकताअनुसार ती स्थलको जानकारी गराउने ।	- तपाईंको टोल र वडाभित्र रहेका दुईओटा धार्मिक स्थलको नाम भन्नुहोस् । - तपाईंको वडाभित्र रहेका कुनै २ ओटा पर्यटकीय स्थलको नाम भन्नुहोस् ।	१८
३	- गाउँपालिकाका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न । - गाउँपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन ।	स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	गाउँपालिकामा भएका स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	- बालबालिकालाई गाउँपालिकाभित्र रहेका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाउने । - गाउँपालिकाका पर्यटकीय स्थलको आपसमा छलफल गरी सूची तयार गर्न लगाउने ।	- रोहिणीका कुनै दुई धार्मिक स्थलको नाम भन्नुहोस् । - रोहिणीका कुनै दुई पर्यटकीय स्थलको नाम बताउनुहोस् ।	१८
४	- रोहिणी गाउँपालिकाको धार्मिक सांस्कृतिक स्थलको परिचय दिन । - पर्यटकीय स्थलको परिचय	स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल र पर्यटन	रोहिणी गाउँपालिकाको सांस्कृतिक विविधताका बारेमा कक्षाकोठामा विद्यार्थीबिच छलफल गराउने र आवश्यकताअनुसार शिक्षकले सहजीकरण गर्ने ।	- रोहिणीको संस्कृतिका बारेमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् । - आफ्नो वडामा रहेका धार्मिक स्थलको नाम	१५

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
	बताउन			● धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिई तिनको महत्त्व बताइदिने	लेख्नुहोस् ।	
५	● रोहिणीका पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरूका बारेमा जानकारी राख्न । ● पर्यटनको विकासमा धार्मिक र पर्यटकीय स्थलको भूमिका बताउन ।	● स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल	रोहिणीको विकासमा स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको भूमिका	● विद्यार्थीका बिचमा रोहिणीका धार्मिक स्थलहरूको सूचीबारे छलफल गर्ने । ● पर्यटकीय स्थल भनेको के हो ? रोहिणीमा कुन कुन पर्यटकीय स्थल छन् ? छलफल गर्ने । ● पर्यटनको विकासमा धार्मिक र पर्यटकीय स्थलको महत्त्वबारे प्रकाश पारिदिने ।	● रोहिणीका धार्मिक स्थलको सूची तयार गर्नुहोस् । ● पर्यटकीय स्थल भनेको के हो रोहिणीमा कुन कुन पर्यटकीय स्थल छन् ?	१५

विषयक्षेत्र : ६ : स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	● आफ्ना परिवारका सदस्यले गर्ने पेसाव्यवसाय बताउने	● स्थानीय पेसा र व्यवसाय	● परिवारका सदस्यको पेसा बताउने ● आफ्ना परिवारका सदस्यले गर्ने व्यवसाय बताउने (कृषि, शिक्षण, पशुपालन, व्यापार)	● सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो आआफ्नो परिवारको पेसा बताउने लगाउने, ● परिवारका सदस्यले गर्ने व्यवसाय बताउने लगाउने,	● तपाईंका परिवारमा कसकसले के के गर्नुहुन्छ ? ● तपाईंका परिवारको व्यवसाय के हो ?	१८
२	● छिमेकीको पेसाव्यवसाय थाहा पाउने	● स्थानीय पेसा र व्यवसाय	● आफ्ना छिमेकीको पेसा बताउने ● आफ्ना छिमेकीको पेसा र व्यवसाय (बाँसका सामान बनाउने, भाँडा बनाउने, सिकर्मी, डकर्मी, होटल व्यवसाय)	● कक्षाका विद्यार्थीलाई आफ्ना छिमेकीको पेसा बताउने लगाउने ● विद्यार्थीलाई उनीहरूले देखेका व्यवसायका नाम बताउने लगाउने	● तपाईं टोलमा बस्ने को कोले के के काम गर्नुहुन्छ ? ● तपाईंले जानेका कुनै तीन व्यवसायको नाम भन्नुहोस्।	१८
३	● स्थानीय पेसार प्रविधिका बारेमा जानकारी लिन	● स्थानीय पेसा ● स्थानीय प्रविधि	● आफ्नो वडाका व्यक्तिको पेसा (शिक्षक, रोजगारी, निजामती सेवा, स्वरोजगार, स्वास्थ्यकर्मी) ● आफ्नो वडामा प्रचलित स्थानीय प्रविधि (हलो, जुवा, कोदालो, गुन्द्री, जाँतो) आदिको परिचय, प्रयोग र निर्माण	● विद्यार्थीलाई व्यक्तिले गर्ने विभिन्न पेसाका बारेमा जानकारी दिने ● वडामा बसोबास गर्ने व्यक्तिले गर्ने पेसाका बारेमा सोध्ने र पेसाबारे स्पष्ट पारिदिने ● विद्यार्थीलाई स्थानीय प्रविधिका बारेमा प्रश्न सोध्ने र आफ्नो गाउँघरमा रहेका प्रविधिका बारेमा बताइदिने र निर्माण गर्ने तरिका सिकाउने	● तपाईंका वडामा कुन कुन पेसामा आबद्ध व्यक्ति बस्नुहुन्छ ? ● तपाईंले जानेका कुनै दुई पेसाको नाम भन्नुहोस्। ● तपाईंले जानेका कुनै दुई स्थानीय प्रविधिको नाम भन्नुहोस्।	१८
४	● स्थानीय उद्योग, व्यवसाय र बजारका बारेमा जानकारी लिन	● स्थानीय उद्योग ● हाम्रा व्यवसाय ● स्थानीय बजार	● स्थानीय उद्योगको परिचय दिन (फर्निचर, कुटानी, पिसानी, सिलाइ, कटाइ, आरन, कर्मकाण्ड, आदिको परिचय, प्रयोग र निर्माण) ● स्थानीय स्तरमा रहेका पशुपालन व्यवसाय (भेडा, बाख्रा, गाई, भैँसी) ● स्थानीय बजार क्षेत्रको परिचय	● विद्यार्थीलाई स्थानीय उद्योगका बारेमा जानकारी दिने ● स्थानीयस्तरमा चलेका उद्योगका बारेमा जानकारी दिने र उद्योग व्यवसाय सञ्चालनका लागि आवश्यक ज्ञान प्रदान गर्ने ● वडामा रहेका पशुपालन व्यवसायका बारेमा सोध्ने र पशुपालन व्यवसायको	● तपाईंले कुन कुन उद्योग देख्नुभएको छ ? ● पशुपालन व्यवसायका फाइदा लेख्नुहोस्। ● तपाईंको वडामा रहेका बजार क्षेत्र कुन कुन हुन् र त्यहाँ के के कारोबार हुन्छ ?	१५

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
				फाइदा बताइदिने ● व्यावसायिक रूपमा पशुपालन कसरी गर्न सकिन्छ भन्नेबारे बताइदिने ● रोहिणीका प्रमुख बजार क्षेत्रका बारेमा जानकारी दिने		
५	● परम्परागत प्रविधिको आवश्यकता बताउन ● उद्यमका बारेमा बताई उद्यम गरी जीविकोपार्जन गर्ने सिप हासिल गर्ने ● उद्योग व्यवसायका बारेमा जानकारी लिन	● हाम्रा परम्परागत प्रविधि ● हाम्रा उद्यम ● उद्योग व्यवसाय	● परम्परागत प्रविधिको परिचय ● परम्परागत प्रविधि (डोका, नाम्ला, भकारी, डालो, दुनाटपरी, ढिकुल (पानी निकाल्ने)) आदिको परिचय, प्रयोग र निर्माण ● हाम्रा उद्यम (मूर्तिकला, काष्ठकला) आदिको परिचय, प्रयोग र निर्माण ● उद्योग व्यवसाय (स्थानीय क्षेत्रमा रहेको विभिन्न उद्योग)	● परम्परागत प्रविधि र आधुनिक प्रविधिकालाई बारेमा बताइदिने ● परम्परागत प्रविधिअन्तर्गत डोका, नाम्ला, भकारी, डालो, दुनाटपरी बनाउने सिप सिकाउने र व्यावसायीकरण गर्न प्रोत्साहित गराउने ● मूर्तिकला र काष्ठकलाबाट विभिन्न सामग्री निर्माणको अभ्यास गराउने र यस्ता वस्तुको निर्यातबाट प्रशस्त आयआर्जन हुने कुरा बताइदिने ● विभिन्न सामग्री निर्माण भएका ठाउँको अवलोकन भ्रमण गराउने र निर्माणको सिप सिकाउने ● घरेलु, मझौला र ठुला उद्योगको परिचय र यसबाट हुने फाइदा बताइदिने।	● मानिसले किन पेसाव्यवसाय गर्छन् ? ● डोका, नाम्ला, भकारी, डालो, दुनाटपरी निर्माणका लागि चाहिने औजारका बारेमा लेख्नुहोस्। ● काठबाट कस्ता कस्ता सामग्री निर्माण गर्न सकिन्छ ? ● उद्योग व्यवसायबाट हुने फाइदा लेख्नुहोस्।	१५

क्षेत्र : ७ : प्रकोप र विपत् व्यवस्थापन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	घर र विद्यालयमा हुने दुर्घटनाबाट सावधानी अपनाउन	चोटपटक	घर र विद्यालयमा हुने दुर्घटना	- हतियार चलाउँदा हात काट्ने, बेन्चमा चल्दा चोटपटक लाग्ने, हतारमा दौड्दा लड्न सकिने आदिका बारेमा बताइदिने - चोटपटकबाट बच्न कस्तो सावधानी अपनाउनुपर्छ भनी बताइदिने	- चोटपटक भनेको के हो ? - चोटपटक लाग्नुबाट बच्न के गर्नुपर्छ ?	१५
२	विद्युत्का कारणबाट हुने दुर्घटना र बच्ने उपायबारे जानकारी लिन	विद्युत् दुर्घटना र बच्ने उपाय	विद्युत्का कारणबाट हुने दुर्घटना र बच्ने उपाय	- विद्युत् दुर्घटनाको जोखिमबारे छलफल गरी बच्ने उपाय बताउने - विद्युतीय उपकरण नाङ्गो हातले छुनुहुँदैन भन्नेबारे बताइदिने - विद्युतीय उपकरण, तार, स्विच आदि चलाउन नहुने भनी बताइदिने	विद्युतीय गडबडीका कारण हुने दुर्घटनाबाट बच्न के गर्नुपर्छ ?	१५
३	दुर्घटनाबाट बच्ने उपायबारे जानकारी लिन	दुर्घटना (सडक)	सडक दुर्घटना र यसबाट बच्ने उपाय	- सडक दुर्घटनाका कारण बताएर जोगिने उपायबारे छलफल गर्ने - दुर्घटनाबाट बच्ने उपाय र प्राथमिक उपचारबारे जानकारी दिने	सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्नका लागि समुदायका तर्फबाट के के गर्नुपर्ला ? छलफल गर्नुहोस्।	१५
४	प्रकोपबाट बच्ने उपायबारे ज्ञान हासिल गर्न	आगलागी, भूकम्प र सर्पदंश	प्राकृतिक प्रकोप (आगलागी, भूकम्प र सर्पदंश) का कारण र सावधानी	- आगलागीका कारणबारे छलफल गर्ने - आगलागीबाट बच्न सावधानीका उपायबारे बताउन - भूकम्पबाट बच्ने उपायबारे छलफल गर्ने - सर्पदंशबाट बच्ने उपाय	- भूकम्प आएका बेला के गर्नुपर्छ ? - सर्पदंशबाट बच्नका लागि के कस्ता उपाय अवलम्बन गर्न सकिन्छ ?	१२
५	प्राकृतिक प्रकोपबाट जोगिने उपायबारे ज्ञान हासिल गर्न	प्राकृतिक प्रकोप (चट्याङ, असिना, हावाहुरी, लु, शीतलहर)	प्राकृतिक प्रकोप (चट्याङ, असिना, हावाहुरी, लु शीतलहर) बाट सावधानी	प्राकृतिक प्रकोपबारे बताएर चट्याङ, असिना, हावाहुरी, शीतलहरबाट बच्न अपनाउनुपर्ने सावधानीका बारेमा बताइदिने	- चट्याङ, असिनाबाट जोगिने उपायबारे लेख्नुहोस्। - शीतलहरबाट बच्ने उपाय उल्लेख गर्नुहोस्।	१२

क्षेत्र : ८ : कृषि तथा स्थानीय उत्पादन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान गर्न	घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान	घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान (धान मकै, गहुँ, आलु, जौ तथा अन्य)	घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको नाम बताइदिने	तपाईंको समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको नाम भन्नुहोस् ।	१८
२	- फलफूल खेतीको महत्त्व थाहा पाउन - वडाभित्रका कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान गर्न	- फलफूल खेती - कृषिजन्य उत्पादन	- फलफूल खेती (मेवा, बेलौती, केरा तथा अन्य) खेतीको परिचय र महत्त्व - आफ्नो टोलमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादन	- फलफूल खेतीको महत्त्वबारे कक्षामा छलफल गर्ने - विद्यार्थीलाई वडामा उत्पादन हुने बालीनाली तथा फलफूलको नाम भन्न लगाउने - विद्यार्थीलाई आफ्नो टोलमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको नाम भन्न लगाउने र छलफल गराउने	- घरमा उत्पादन हुने बालीनालीको नाम भन्नुहोस् । - तपाईंलाई कुन फलफूल मन पर्छ ? - घरमा उत्पादन हुने कुनै पाँचओटा कृषिजन्य उत्पादनको नाम लेख्नुहोस् ।	१८
३	- तरकारी खेतीका बारेमा जानकारी लिन - घरमा प्रयोग हुने तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली र फलफूलको नाम बताउन	- तरकारी खेती - नगदेबाली र फलफूल	- तरकारी खेती (काउली, बन्दा, आलु तथा अन्य) गर्ने तरिका - नगदेबाली र फलफूल (खुर्सानी, बेसार, कटहर, मेवा, अम्बाको जानकारी)	- स्थानीय क्षेत्रमा गरिने तरकारी खेतीका बारेमा समूहगत छलफल गर्ने - विद्यार्थीलाई घरमा प्रयोग हुने तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली र फलफूलको नाम भन्न लगाउने	- घरको करेसाबारीमा कुन कुन तरकारी खेती गर्न सकिन्छ ? - तपाईंको घरमा प्रयोग हुने तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली र फलफूलको नाम भन्नुहोस् ।	१८
४	- कोसेबाली र तेलहन बालीको पहिचान गर्न - बर्खे र हिउँदै आलुको व्यावसायीकरणबारे बताउन	- कोसेबाली, लहरेबाली र तेलहन बाली - आलु खेती	- कोसे र लहरेबाली (बोडी, सिमी, घिरौंला, करेला, चिचिन्डा आदि) र तेलहन (तोरी लाही) बालीको परिचय - आलुको खेती तरिका र	- बालीको परिचय दिई यसको वर्गीकरण गरिदिने - गाउँपालिकाभित्र कोसेबाली, लहरेबाली र तेलहन बालीका उर्वर क्षेत्रको पहिचान गर्ने	- बालीको परिचय दिनुहोस् । - तपाईंको वडामा धेरै उत्पादन हुने बाली कुन हो ?	१८

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
			व्यावसायीकरण	आलुको खेती तरिका र व्यावसायीकरणबाट हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने	आलु खेतीको व्यावसायीकरण कसरी गर्न सकिन्छ ?	
५	- व्यावसायिक तरकारी खेतीका बारेमा जानकारी लिन - परम्परागत र आधुनिक कृषिबारे जानकारी लिन	- तरकारी खेती - परम्परागत र आधुनिक कृषि	- व्यावसायिक तरकारी खेतीको परिचय र फाइदा (मुला, सिमी, बोडी, खुर्सानी, लौका, टमाटर आदि) - परम्परागत र आधुनिक कृषि	- व्यावसायिक तरकारी खेतीको परिचय र फाइदाबारे छलफल गराउने - परम्परागत र आधुनिक कृषिबाट हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने	व्यावसायिक कृषिको विकासका लागि गाउँपालिकाले के कस्तो नीति बनाउनुपर्ला ?	१६

विषयक्षेत्र : ९ : हाम्रा सेवाप्रदायक स्थानीय सङ्घसंस्था र व्यक्ति

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाले दिने सोवाबारे जानकारी लिन	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको परिचय र सेवा	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका को हुन् र यिनले के कस्तो सेवा प्रदान गर्छन् भन्नेबारे बताइदिने	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाले दिने कुनै तीन सेवा भन्नुहोस् ।	१०
२	आफ्नो टोलमा भएका बालक्लबका बारेमा जानकारी लिन	बालक्लब	आफ्नो टोलमा रहेका बालक्लब र बालसञ्जाल	- विद्यार्थीलाई टोलमा रहेका सङ्घसंस्थाका बारेमा प्रश्न सोध्ने - विद्यार्थीलाई बाल क्लबले गर्ने कामका बारेमा छलफल गर्ने - विद्यार्थीलाई वडामा रहेका सङ्घसंस्थाका बारेमा प्रश्न सोध्ने	- तपाईंको टोलमा रहेका कुनै दुई संस्थाकाको नाम भन्नुहोस् । - बालक्लबका बारेमा भन्नुहोस् । - तपाईंको वडाका कुनै दुई संस्थाको नाम भन्नुहोस् ।	१०
३	धार्मिक संस्था र आमासमूह महत्त्व तथा तिनले गर्ने कामबारे जानकारी लिन	धार्मिक संस्था र आमा समूह	सङ्घसंस्थाको महत्त्व र आवश्यकता (धार्मिक संस्था र आमासमूह)	- विद्यार्थीलाई सङ्घसंस्थाको महत्त्व र आवश्यकताका बारेमा सोध्ने - धार्मिक संस्थाअन्तर्गत कुन कुन संस्था पर्छन् भन्ने कुरा बताइदिने - आमासमूहले गर्ने सामाजिक कामका बारेमा बताइदिने	- कक्षामा पालैपालो सङ्घसंस्थाको महत्त्व भन्नुहोस् । - तपाईंको टोलमा आमासमूहले गरेका काम उल्लेख गर्नुहोस् ।	१०
४	प्रहरी चौकीले प्रदान गर्ने सेवाका बारेमा जानकारी लिन	- प्रहरी चौकी र सेवा - उपभोक्ता समिति	- प्रहरी चौकी र प्रदान गर्ने सेवा - उपभोक्ता समितिको गठन	- आफ्नो टोल वा नजिकमा रहेका प्रहरी चौकीका बारेमा विद्यार्थीलाई सोध्ने - गाउँपालिकाभित्र रहेका प्रहरी चौकीका बारेमा बताइदिने - प्रहरी चौकीले नागरिकलाई दिने सेवासुविधाका बारेमा जानकारी गराउने - उपभोक्ता समितिको गठनको प्रक्रिया	- गाउँपालिकामा रहेका प्रहरी चौकीको विवरण दिई प्रहरी चौकीले प्रदान गर्ने कुनै पाँचओटा सेवा उल्लेख गर्नुहोस् । - उपभोक्ता समिति गठन भएजस्तै कक्षामा अनुशासन समिति गठन गर्नुहोस् ।	१०
५	स्वास्थ्य संस्थाले दिने सेवाबारे जानकारी लिन	- हाम्रा स्वास्थ्य संस्था र एकाइ - टोल विकास संस्था	- स्वास्थ्य संस्था र तिनले दिने सेवा - वडामा रहेका सेवा प्रदायक	- विद्यार्थीलाई सङ्घसंस्थाको महत्त्व र आवश्यकताबारे छलफल गर्न लगाउने - गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न प्रकृतिका	- तपाईंलाई कस्ता संस्था मन पर्छन् ? - स्वास्थ्य संस्थाको महत्त्व	१०

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
			संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवासुविधा (टेल विकास संस्था)	स्वास्थ्य संस्था (खोप क्लिनिक, गाउँघर क्लिनिक, स्वास्थ्य एकाइ, अस्पताल आदि) का बारेमा बताइदिने ● स्वास्थ्य संस्थाले दिने सेवाका बारेमा समूहगत रूपमा छलफल गराउने ● गाउँपालिकाले दीर्घरोगीलाई दिएको सेवा ● टेल विकास संस्थाको काम, कर्तव्य र अधिकारका बारेमा बताइदिने	लेख्नुहोस्। ● टेल किस संस्थाको गठन कसरी गरिन्छ ?	

क्षेत्र : १० : योग-ध्यान, स्थानीय खेल र प्राकृतिक चिकित्सा

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	अनुमानित पाठ्यभार
१	- सुखासन र ज्ञानमुद्राबारे बताउने । - आफूलाई मन पर्ने खेलका नाम बताउने	- योग ध्यान - स्थानीय खेल	- सुखासन र ज्ञानमुद्राको अवस्थाबारे बताउने । - आफूलाई मन पर्ने खेलका नाम भन्न (गट्टा वा गोटी)	- सुखासन र ज्ञानमुद्रा सम्बन्धी पोस्टर र भिडियो प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने । - स्थानीय खेल गट्टाको अभ्यास गराउने	- विद्यार्थीलाई सुखासन र ज्ञानमुद्रामा बस्न लगाउने र मिले नमिलेको अवलोकन गर्नुहोस् । - गट्टा खेल खेल्नुहोस् ।	१२
२	- ओम उच्चारण र ध्यान गर्न - आफ्नो टोल र वडामा खेलिने स्थानीय खेलको नाम भन्न र खेल खेल्न	- योग ध्यान - स्थानीय खेल	- ओम उच्चारण र ध्यान - स्थानीय खेल (वडा र समुदायमा खेलिने दौड, लुकामारी) ।	- विद्यार्थीलाई निर्देशनअनुसार ओम उच्चारण, मुद्रामा ध्यान र आसनसम्बन्धी पोस्टर र भिडियो शिक्षकले देखाई विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने । - आफ्नो स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल खेल्न लगाउने ।	- ओम उच्चारण र श्वासको आरोह, अवरोह मिले नमिलेको अवलोकन गर्ने । - स्थानीय खेल खेल्न लगाउने ।	१२
३	- योगासनबाट हुने फाइदा बताउने - स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल खेल्न	- योग ध्यान - स्थानीय खेल	- योगासनको परिचय र महत्त्व - स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल (जस्तै : डोरी खेल, ढिपोक, आदि) ।	- योगासनसम्बन्धी सम्बन्धी भिडियो, पोस्टरको प्रदर्शन गर्ने । - डोरी खेल, ढिपोक आदि आदि स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल खेल्न लगाउने	- विद्यार्थीहरूलाई योगासनबाट हुने फाइदा भन्न लगाउनुहोस् । - स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलको अभ्यास गर्नुहोस् ।	१२
४	- ध्यान तथा प्राणायामबारे बुझ्न - गाउँपालिकामा खेलिने खेलका नियम बताउने	- योग ध्यान - स्थानीय खेल	- ध्यान तथा प्राणायामको परिचय र महत्त्व - स्थानीय खेल डन्डीबियो (गुल्लीडन्डा)	- ध्यान तथा प्राणायामबाट हुने फाइदा बताइदिने - डन्डीबियो खेल्ने नियमका बारेमा बताइदिने	- ध्यान र प्राणायामबाट हुने फाइदा लेख्नुहोस् । - डन्डीबियो खेल खेल्नुहोस् ।	१०
५	शारीरिक कसरतका लागि स्थानीय स्तरमा प्रचलित अभ्यासहर्ग	- व्यायाम - स्थानीय खेलकुद	- व्यायाम र यसका फाइदा - स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरू जस्तै: दौड, भलिबल	- विभिन्न किसिमका व्यायामका बारेमा छलफल गराउने र सूक्ष्म व्यायामका बारेमा बताइदिने - स्थानीय क्षेत्रमा खेलिने विभिन्न खेल खेल्ने खेलहरूको सूची प्रस्तुत गर्ने र खेल्ने तरिकाबारे छलफल सहित अभ्यास गराउने, जस्तै: खेलहरू: दौड, भलिबल	- आफ्नो विद्यालय तथा गाउँघरमा खेलिने खेलहरूको परिचय दिन लगाउनुहोस् । - कुनै दुईओटा स्थानीय खेलको प्रतिस्पर्धा गराउनुहोस् ।	१०

तेस्रो परिच्छेद

प्रक्रिया, विधि र मूल्याङ्कन

३.१ स्थानीय पाठ्यक्रम विकास एवम् कार्यान्वयनमा विभिन्न निकायको भूमिका

(क) विद्यार्थी : आधारभूत तह कक्षा १-५ पढ्ने विद्यार्थीको रुचि, आवश्यकता र चाहनालाई आधार मानेर स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गर्नुपर्छ । जुन भूगोल र समुदायका बालबालिकाका लागि पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ त्यसले उक्त भूगोल र समुदायसँग सम्बन्धित सिकाइ अनुभव एवम् विषयवस्तुलाई सम्बोधन गर्नुपर्छ ।

(ख) शिक्षक : विद्यार्थीको उमेर, रुचि, क्षमता, शैक्षिक सामग्रीको उपलब्धता, विद्यालयको वातावरण, पाठ्यक्रमबाट प्राप्त उपलब्धि, विषयवस्तु आदिका पक्षमा गहन छलफल गरी विकास गर्नुपर्छ ।

(ग) अभिभावक : विद्यार्थीका अपेक्षा, आवश्यक विषयवस्तु, सिकाइ प्रक्रिया आदि विषयका बारेमा छलफल गरी सुझाव दिनुपर्छ ।

(घ) शिक्षक-अभिभावक सङ्घ : बालबालिकाको अध्ययन अध्यापन, सिकाइ प्रक्रिया, स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयवस्तु र कार्यान्वयनका बारेमा छलफल गरी सुझाव दिनुपर्छ ।

(ङ) विद्यालय व्यवस्थापन समिति : स्थानीय पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयनका क्रममा देखापर्ने वा आइपर्ने समस्या र सो समाधानका बारेमा छलफल गरी सुझाव दिनुपर्छ ।

(च) वडा कार्यालय: वडा शिक्षा समितिले आफ्नो वडावासी विशेष गरी बालबालिका लक्षित स्थानीय आवश्यकता र स्थानीय सिकाइ अनुभवसहित आवश्यक सुझाव दिनुपर्छ । यसका अतिरिक्त स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र लागु गर्नका लागि क्षमता विकासमा स्रोतको प्रबन्धमा समेत सहजीकरण गर्नु पर्दछ ।

(छ) गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय : स्थानीय पाठ्यक्रम समन्वय समिति तथा गाउँपालिका शिक्षा समितिको प्रत्यक्ष समन्वय र निर्देशनमा समग्र गाउँपालिका क्षेत्रका सबै सिकाइ अनुभव र सिकाइका क्षेत्र केन्द्रित विषयवस्तु एवम् पाठ्यसामग्री स्थानीय पाठ्यक्रममा समावेश भए नभएको यकिन गरी र सहज तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि अनुगमन सपुरिवेक्षणसहित उपयुक्त राय सुझाव प्रदान गर्नुका अतिरिक्त आवश्यकताअनुसार प्राविधिक कार्यदल गठन र कार्यक्षेत्राधिकार प्रदान गर्नुपर्छ । यसको विकास र प्रभावकारी लागु एवम् कार्यान्वयनका लागि स्रोतसाधनको व्यवस्थाको अतिरिक्त विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक जनशक्ति क्षमता विकासको अवसर र वातावरण तयार गर्नुपर्छ ।

३.२ सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

स्थानीय विषयको शिक्षण सिकाइ गर्दा सकेसम्म कक्षाभित्र भन्दा बाहिर गरिने क्रियाकलापमा जोड दिनुपर्दछ । यसका लागि स्थलगत अवलोकन, विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कार्यमा सहभागिता, छलफल तथा अन्तर्क्रिया आदि गराउन सकिन्छ । सैद्धान्तिकभन्दा व्यावहारिक र बालकेन्द्रित सिकाइ विधिहरू अपनाउनुपर्दछ । धार्मिक एवम् पर्यटकीय क्षेत्रका बारेमा शिक्षण गर्नका लागि बालबालिकालाई स्थानीय पर्यटकीय महत्त्वको स्थानको भ्रमण र अवलोकन गराई छलफल गराउनुपर्छ । त्यस्तै स्थानीय पर्यटन व्यवसायीसँग भेट गराई छलफल गराउन पनि सकिन्छ ।

पर्यटन व्यवसायलाई विकास गर्ने विभिन्न वस्तुको खोजी गराउने क्रियाकलाप गराउन पनि सकिन्छ । स्थानीय सामाजिक सांस्कृतिक क्षेत्रको सिकाइ सहजीकरणका लागि क्षेत्र भ्रमण, परियोजना कार्य आदिलाई जोड दिनुपर्छ । त्यसैगरी अन्य विषयवस्तुका लागि पनि त्यससँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई स्रोत व्यक्तिका रूपमा उपयोग गर्न सकिन्छ । स्थानीय आवश्यकता र अनुकूलताअनुसार छलफल, स्थलगत अध्ययन भ्रमण, अवलोकन, प्रयोगात्मक अभ्यास, प्रदर्शन, सहभागिता, परियोजना कार्य, प्रश्नोत्तर, स्रोत व्यक्ति आमन्त्रण आदि जस्ता क्रियाकलाप र विधि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ । यसरी बढीभन्दा बढी प्रयोग, अवलोकन र अभ्यासको वातावरण तयार गर्ने एवम् खोज र अन्वेषण जस्ता गरेर सिक्ने विधिलाई सिकाइ सहजीकरण कार्य गर्दा जोड दिनुपर्छ ।

३.३ कक्षा १ देखि ३ सम्मका लागि सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ पाठ्यक्रमले विद्यार्थीबाट अपेक्षा गरेका सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले हासिल गर्न/गराउन शिक्षक तथा विद्यार्थीले गर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाभित्र पर्दछन् । एकीकृत पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धिको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको खाका तय गरेको छ । दैनिक सिकाइ सहजीकरणको क्रममा नै निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्न शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा मूल्याङ्कनलाई प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा वर्तमान पाठ्यक्रमले उल्लेख गरेकाले सोही बमोजिमका सिकाइ क्रियाकलापहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस पाठ्यक्रमले सिकाइलाई प्रभावकारी र दिगो बनाई उनीहरूको स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकताअनुसारको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकासको सुनिश्चितताको अपेक्षा गरेको छ । जसका लागि बालबालिका केन्द्रित, अन्तरक्रियात्मक, सहयोगात्मक तथा प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित शिक्षण विधि र रणनीतिको प्रयोगमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ । यसअनुसार कक्षाकोठामा हुने शिक्षणमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, श्रव्यदृश्य सामग्री, सन्दर्भ सामग्रीका अतिरिक्त सकेसम्म स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तथा स्वनिर्मित स्रोत र साधनहरूलाई शैक्षणिक सामग्रीको रूपमा प्रयोग गर्नुपर्छ । समयको मागबमोजिम सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा युग सापेक्ष सिकाइका लागि शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्थान दिनुपर्छ र वेबमा आधारित सिकाइलाई वैकल्पिक सिकाइको माध्यमको रूपमा प्रयोग गर्न शिक्षकले आफूलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आवश्यकताअनुसार प्रविधिका साधनहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । कक्षा १-३ को पाठ्यक्रमले एकीकृत सिकाइलाई जोड दिएकाले शिक्षण सिकाइ सहजीकरणका क्रियाकलापहरूलाई पाठ्यक्रममा दिइएका सिकाइ उपलब्धि र विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार स्थानीय विषयका क्षेत्रहरू र अन्य विषयहरू (नेपाली, अङ्ग्रेजी, गणित र हाम्रो सेरोफेरो) मा भएका मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सहजीकरण गर्नुपर्छ । स्थानीय विषयमा रहेका कतिपय विषयवस्तु सहजीकरण गर्दा आवश्यकताअनुसार स्थानीय विज्ञहरूको ज्ञान र सिपलाई उपयोग गर्न उहाँहरूलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी अनुभव तथा सिपको प्रदर्शन एवम् अन्तरक्रियाको अवसर सिर्जना गर्नुपर्ने छ । सिकाइलाई सहकार्यात्मक र प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित बनाउन स्थलगत अध्ययन समूहकार्य तथा प्रयोगात्मक अभ्यासमा जोड दिनुपर्ने छ । स्थानीय विषयमा उल्लिखित विषयवस्तु विद्यार्थीको आफ्नै सेरोफेरोका रहेकाले सैद्धान्तिकभन्दा प्रयोगात्मक तरिकाले सिकाइ सहजीकरण गर्नेमा शिक्षकले ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । स्थानीय कला, संस्कृति, धर्म, चालचलन, रीतिरिवाज, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण, विकास गर्न स्वयम् विद्यार्थीको प्रत्यक्ष उपस्थिति भएपछि मात्र उक्त विषयवस्तुहरूको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास गराउन सहज हुन्छ । सिकाइलाई दिगो बनाउन सिकेका व्यवहारलाई अभ्यास गर्ने तथा वास्तविक जीवनमा प्रयोग गर्ने अवसर प्रदान

गर्नुपर्ने छ । साथै सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाहरूले, अनुभव, खोज, चिन्तन, तर्कद्वारा सिकारुको निर्णय क्षमता विकास गरी ज्ञानको विकास र रूपान्तरण गर्न सहयोग गर्नुपर्छ ।

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन तरिका

कक्षा १ देखि ३ सम्मको पाठ्यक्रम एकीकृत ढाँचामा विकास गरिएको र यसअन्तर्गत बहुविषयक (विषय अलग अलग तर मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई सँगै सिकाउने) र अन्तरविषयक (अन्य विषय र विषयभित्रका विषयवस्तुमा अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सिकाइ गराउने) रहेको हुँदा बहुविषयक ढाँचाको सिद्धान्तअनुसार सिकाइ सहजीकरणको योजना बनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने छ ।

पाठ्यक्रमको बहुविषयक ढाँचा (अन्य विषयसँग मिल्दा सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुलाई सँगै सहजीकरण गर्ने र नमिल्ने विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरलदेखि जटिलताको सिद्धान्तअनुसार सहजीकरण गर्ने) अनुरूप एकीकृत सिकाइका लागि शिक्षकले एकीकृत पाठ्यक्रमको अध्ययन र अन्य शिक्षकहरूसँगसमेत समन्वय गरी सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।

- कक्षा १-३ मा अध्ययन गर्ने बालबालिकाको संज्ञानात्मक विकासको अवस्थालाई दृष्टिगत गरी उनीहरूको धारणा विकासमा सहयोग पुऱ्याउन शिक्षणमा ठोस सामग्रीको प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ स्थान दिनु पर्ने छ ।
- सिकाउनु पर्ने विषयवस्तु/धारणालाई उनीहरूको दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गरी रोचक र मनोरञ्जक ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ ।
- मनोरञ्जनपूर्ण सिकाइका लागि खेल, गीत, नृत्य र अभिनय विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- बालबालिकाको दिगो सिकाइका लागि उनीहरूलाई प्रशस्त अभ्यासको अवसर दिनुपर्ने छ ।
- विद्यार्थीसँग प्रत्यक्ष अनुभव गरेर तथा विद्यार्थी आफैँ सक्रिय भई सिक्न सक्ने, विश्लेषणात्मक चिन्तनबाट अर्थ निर्माण गर्न सक्ने विषयवस्तुहरूमा विषयवस्तुको प्रकृति हेरी प्रयोग, परियोजना कार्य, सर्वेक्षण, समस्या समाधान, खोज, आगमन वा निगमन विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ । यो पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरूले स्थानीयसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भएकाले सिकारूलाई प्रत्यक्ष अवलोकन र अनुभव प्रदान गर्न स्थलगत भ्रमणको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने छ ।
- सिकारूहरूले आफूले जानेका र हासिल गरेका ज्ञान, सिप र अनुभवहरू एक आपसमा आदानप्रदान गरी सहपाठीको सहयोग र सहकार्यमा सिक्न तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने छ ।
- सामाजिक सुधार, जनचेतना र वातावरण संरक्षणमा आफ्नो स्तरबाट योगदान दिन तथा नेतृत्व सिप विकासमा प्रेरित गर्न साना चेतनामूलक भिडियो बनाई सामाजिक सञ्जालमा लोड गर्ने, यस्तै चित्रहरू सार्वजनिक ठाउँमा टाँस्ने जस्ता अभियान तथा सामाजिक कार्यहरूमा सहभागी गराउनुपर्ने छ ।
- कक्षाकोठालाई रमाइलो तथा जीवन्त बनाई राख्न तथा युगसापेक्ष प्रविधियुक्त सिकाइका लागि उपलब्ध श्रव्य दृश्य सामग्रीहरू, विद्युतीय सामग्रीहरू तथा वेभमा आधारित सामग्री र विधिहरूलाई सकेसम्म प्रयोग गर्ने कोसिस गर्नुपर्ने छ ।

३.४ कक्षा ४-५ को शिक्षण सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रममा समावेश विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले विद्यार्थीमा हासिल गराउन उपयुक्त सिकाइ वातावरणको सिर्जना गरी शिक्षक, विद्यार्थी र विषयवस्तुबीच सक्रिय अन्तरक्रिया गर्ने विधि वा प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थी केन्द्रित, सान्दर्भिक र सिकाइका निम्ति सहयोगी हुनुपर्छ । यो योजनाबद्ध र सिकाइ उपलब्धि उन्मुख वा प्रतिफल केन्द्रित हुनुपर्छ । सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने, सक्रिय बनाउने र रुचि जगाउने पनि हुनुपर्छ । यस प्रक्रियामा विद्यार्थी सक्रिय भई सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न हुने र आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइमा सुधार गर्नसक्ने अवसर हुनुपर्दछ । यो प्रक्रिया सिकारू र सिकाइका विविधतालाई सम्मान गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने समावेशी सिद्धान्तमा आधारित पनि हुनुपर्छ । एउटै प्रकारको सिकाइ सहजीकरण विधि सधैं र सबैतिर उपयुक्त हुन नसक्ने भएकाले एउटै विषयवस्तु सिकाइका लागि पनि विविध विधि अपनाउन सकिन्छ । त्यसैले शिक्षण विधिको छनोट गर्दा सकभर विविधता कायम गर्नुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण विधिको चयन गर्दा मुख्य रूपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, उनीहरूको तहगत स्तर, विषयवस्तुको स्वरूपलगायत उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतसाधन, वातावरणीय अवस्था, शिक्षकको रुचि तथा तयारी इत्यादिलाई विचार गर्नुपर्दछ । आधारभूत शिक्षाअन्तर्गत कक्षा १-५ को यो पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरू प्रयोगात्मक प्रकृतिका भएकोले यसको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया परम्परागत पद्धतिभन्दा फरक हुनुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिई कक्षालाई जीवन्त बनाउन र विद्यार्थीलाई क्रियाशील बनाउन शिक्षकले सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापबाट सिकाइ प्रभावकारी हुने, विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनका हरेक घटनक्रमलाई बालबालिकाले व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सिप आर्जन गर्न सक्ने र उनीहरूमा रहेको प्रतिभा प्रस्फुटन सहज हुने भएकाले सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाउनुपर्ने छ । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमका विषयवस्तु स्थानीय ज्ञान, सिपको विकास गरी आवश्यकतानुसार घर, विद्यालय, समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका भएकोले सैद्धान्तिकभन्दा गरेर सिक्ने प्रक्रियाबाट सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्थानीय विषय स्थानीय परिवेश, सन्दर्भ, पहिचान, पेसा व्यवसाय र प्रविधिसँग बढी नजिक तथा परिचित हुने भएकाले सान्दर्भिक शिक्षण सिकाइमार्फत बालबालिकाहरूमा पाठ्यक्रमले तोकेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन प्रयत्नशील रहनुपर्छ ।

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन तरिका

आधारभूत तहको कक्षा ४ देखि ५ सम्म राखिएका विषयवस्तुहरू सहजीकरण गर्न निम्न विधि प्रयोग गर्न सकिने छ ।

- प्रयोगात्मक विधि : गरेर सिक्ने क्रियाकलापहरू यस विधि अन्तर्गत पर्दछन् । जस्तै : बिरुवा तथा जनावरको हेरचाह, वृक्षरोपण, पशुपालन, पक्षीपालन, तरकारी खेती, गायन, वादन, नृत्य, अभिनय, हस्तकला र चित्रकलाद्वारा प्रदर्शन आदि ।
- अवलोकन र परियोजना विधि : गरेर सिक्ने, सँगै बसेर सिक्ने, प्राकृतिक वातावरणमा सिक्ने, सिपको विकास हुने गरी एकल वा समूह, कक्षाकोठाभित्र तथा बाहिर यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : स्थानीय सेवाहरूको जानकारी, विभिन्न धार्मिक स्थल, जलसम्पदा, वन सम्पदा, नमुना निर्माण, पेसा, व्यवसाय र

प्रविधिको अवलोकन गरी प्रतिवेदन तयारी गर्ने तथा एकल र समूहगत तथा कक्षाकोठाभित्र र कक्षाकोठा बाहिर गरेर सिक्ने, पञ्च ज्ञानेन्द्रियहरूको प्रयोगद्वारा सिक्ने क्रियाकलापहरू यसअन्तर्गत पर्दछन्।

- क्षेत्र भ्रमण विधि : कक्षाकोठा बाहिर रहेका वस्तुहरूको प्रत्यक्ष अवलोकन गरी प्राप्त जानकारीको अभिलेख राख्ने (प्रतिवेदन, चित्र, चार्ट, भिडियो आदि)। जस्तै : धार्मिक स्थल, वन, पोखरी, ताल, आदि।
- छलफल विधि : कुनै विषयवस्तुको बारेमा समूहगत, जोडीगत, कक्षागत रूपमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्न प्रयोग गरिन्छ। जस्तै : सामुदायिक वनको महत्त्व, संरक्षण गर्ने उपायहरू, धार्मिक सम्पदाको संरक्षणका उपायहरू, बालबगैँचाको महत्त्व, हरित विद्यालयको लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने पक्षहरू आदि।
- समस्या समाधान विधि : कुनै समस्या दिई समाधानको लागि उपायहरू पहिचान गरी समाधान गर्ने कार्य यस विधिमा गरिन्छ। जस्तो : पुष्पखेती गर्ने, बाँसको चोयाबाट डालो बुन्ने, वृक्षरोपण गर्ने, सरसफाइ गर्ने आदि।
- प्रश्नोत्तर : जुनसुकै विषयवस्तुको उठान गर्दा, परियोजना कार्य वा क्षेत्रभ्रमण वा कक्षाकार्य वा समूहकार्य गराउँदा, विषयवस्तुको प्रस्तुति अघि, प्रस्तुतीकरणको समय र प्रस्तुति, सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ।
- घटना अध्ययन : वरपरको कुनै विशेष घटनाको अध्ययन गरी त्यसको बारेमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगाई प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ। बाढी, आगलागी, चट्याङ, तरकारी खेती, कुखुरापालन आदि।
- प्रदर्शन विधि : कुनै वस्तु देखाएर सिकाउने विधि प्रदर्शन विधि हो। सामग्रीको अभाव भएको बेला शिक्षकले वस्तु वा चित्र प्रदर्शन गरेर सिकाउने गर्दछन्, जस्तै : गाउँपालिकाको नक्सा आदि। यसमा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शनसमेत पर्दछ। जस्तै : तरकारी खेती, पशुपालन, कुखुरापालनको भिडियो आदि।
- सोधखोज विधि : विद्यार्थीमा नयाँ नयाँ कुरा खोजी गर्ने, त्यसको व्यक्ति तथा समाजमा परेको वा पार्ने प्रभाव पहिचान गराउने जस्ता सिपको विकास गराउने, समाजमा रहेको धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक आदि पक्षको सोधखोज गरी वास्तविकता पत्ता लगाउने कार्यमा यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ।
- कथाकथन विधि : विषयवस्तुलाई रमाइलो, आकर्षक, उत्प्रेरणात्मक तरिकाले प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ। जस्तै : धार्मिक स्थल, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण, विकास र प्रवर्धन आदिलाई कथात्मक तरिकाले प्रस्तुत गर्न सकिन्छ।

माथि उल्लेख गरिएका विधिहरूका अतिरिक्त विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार अन्य विधिहरूको समेत प्रयोग गर्न सकिन्छ। विधिहरूको साथै विद्यार्थीको सिकाइलाई थप आकर्षक, तार्किक, समालोचनात्मक, सहभागितात्मक बनाउन विभिन्न रणनीति तथा तरिकाहरूको प्रयोग गर्न सकिन्छ। जस्तै : मस्तिष्क मन्थन, जिग्सअ, सोच-जोडीमा छलफल-आदान प्रदान, जोडीमा पढाइ र जोडीमा सारांश, सङ्क्षिप्त लेखन, मान्यता, घुलमिल/स्थिर/जोडी आदि।

३.५ मूल्याङ्कन प्रक्रिया

स्थानीय पाठ्यक्रमअन्तर्गतको स्थानीय विषय पनि केन्द्रीय पाठ्यक्रमकै एक अंश भएको हुनाले यसको मूल्याङ्कन पनि केन्द्रीय पाठ्यक्रमले निर्देश गरेअनुसार गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनकै क्रममा बालबालिकाले गरेका क्रियाकलापको अवलोकन गरी निर्माणात्मक तथा निरन्तर मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका बनाई अभिलेख राख्नुपर्छ । लिखित परीक्षालाई भन्दा निरन्तर मूल्याङ्कनलाई महत्त्व दिएर मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको सिकाइ सहभागिता, व्यवहार परिवर्तन, साथी सहपाठी मूल्याङ्कन, प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुति, अभिभावक प्रतिक्रिया, कार्यसञ्चयिकामार्फत मूल्याङ्कन गरी निरन्तर पृष्ठपोषणसमेत प्रदान गर्नुपर्छ । यस क्रममा मूल्याङ्कनका विधि तथा साधनमा विविधता ल्याउन सकिने छ । तर मूल्याङ्कन जहिले पनि सिकाइलाई सबलीकरण गर्नका लागि हुनुपर्ने कुरामा शिक्षक सचेत र जिम्मेवार हुनु पर्छ ।

(क) कक्षा १-३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे/नगरेका नियमित लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्तिमा साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरिने लेखाजोखाको साथै विद्यार्थीलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन, क्षेत्रभ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत सलग्न गराई सोही बमोजिम विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको यकिन गर्नुपर्ने हुन्छ र आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ । निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिके हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नु पर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नु पर्दछ । विद्यार्थीले के सिके भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलापपछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरिसकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ । कक्षा १-३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीहरूको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरणअन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरणपश्चात् मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने र दोस्रो चरणमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको अवस्थाको आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्तालागाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु साथै पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठा र आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइ स्तर प्राप्त गर्न

सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीको कक्षा दोहन्त्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नाका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सृजना हुने छ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले केकति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ । कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक थिम वा क्षेत्रको पठनपाठन पश्चात्, विषयक्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्य, परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यलाई नै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिने छ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कार्यको सही तरिकाले मूल्याङ्कन गर्ने साधन समावेश गर्नु उपयुक्त हुने छ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधनहरू हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षा कार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् ती कमीकमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ । सामान्यतया स्थानीय विषयको पठनपाठनको क्रममा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नको लागि कक्षा सहभागिता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, कार्यसम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिकाहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रुजु सूची, श्रेणीमापन, रुब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धि स्तर	स्तर मापन	उपलब्धि स्तरको सामान्य व्याख्या
कमजोर (Below Basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
गम्भीर (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ। मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लिखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ। यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ पुर्‍याउने प्रयास गर्नुपर्दछ। उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुर्‍याउन सहयोग गर्नुपर्छ। यदि पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनुपर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ। सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनः अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ। निश्चित सिकाइ क्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिहरूको सिकाइ परीक्षण पश्चात् सो सिकाइ क्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धि समेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता र सुधारका क्षेत्र र उपाय पहिचान गर्नुपर्छ। यही क्रममा सबै विषयक्षेत्रको सिकाइपश्चात्सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी सिकाइ प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तरसहित विषय क्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ। त्यसै गरी मुख्य व्यवहार कुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ। यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ। विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका योजनाका लागि गरिन्छ। विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लिखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनहरूमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ। शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ। मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ।

स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम विद्यार्थी मूल्याङ्कन मापनका आधार वर्तमान पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको आधारमा विद्यार्थीले गरेका कार्यहरूको लेखाजोखा गरी प्राप्त उपलब्धिको अङ्कन गर्ने र यसको आधारमा उपलब्धि प्रतिशत पत्ता लगाउने कार्यलाई जोड दिएको छ। प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिको अधिकतम स्तरमा ४ अङ्क प्रदान गर्ने प्रावधान रहेको छ। यसको लागि

विद्यार्थीको सिकाइ स्तरको मापन १, २, ३ वा ४ गरी विषयक्षेत्रमा उल्लिखित सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मापन गरी आएको उपलब्धिस्तरको अङ्क चढाउनुपर्छ । सिकाइ उपलब्धि मापन गर्दा प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा हासिल गरेको स्तर यकिन गरी १, २, ३ वा ४ मध्ये कुन स्तर छ त्यसलाई अङ्कन महलमा चढाउनुपर्छ । फारामको कैफियत महलमा उल्लिखितबाहेक अन्य साधन तथा तरिका प्रयोग गरेको भए उल्लेख गर्नुपर्छ । अभिलेख फाराममा मूल्याङ्कन नतिजाका आधारमा प्रत्येक विद्यार्थीको अलग अलग भरी विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकामा व्यवस्थित गरेर राखी आवश्यकतानुसार विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्ने कार्यमा प्रयोग गर्नुपर्छ । प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा चारओटा सूचक निर्धारण गरिएको हुनाले पूरा गरेको सूचकअनुसारको अङ्क प्रदान गर्नुपर्छ । विषयक्षेत्रगत रूपमा दिइएका प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्नका लागि अवलोकन, मौखिक प्रश्नोत्तर, लिखित कार्य, कक्षाकार्य, गृहकार्य, छोटो कक्षा परीक्षा, परियोजना कार्यमध्ये कुनै वा अन्य कुनै उपयुक्त साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ । तपसिलका फाराममा केही सम्भाव्य साधन मात्र उल्लेख गरिएका छन् । यी बाहेक कुन साधनद्वारा मूल्याङ्कन गरिएको हो ती साधनलाई फाराममा उल्लेख गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको मूल्याङ्कन दुई चरणमा गर्नुपर्छ । नियमित सिकाइ पश्चात् र थप सहायतापश्चात् । थिमअन्तर्गत रहेको प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बन्धित पाठ वा क्रियाकलाप सञ्चालन पश्चात् मूल्याङ्कन गरी मूल्याङ्कन गरिएको मिति र अङ्क चढाउनुपर्छ । नियमित सिकाइ पश्चात् कुनै विद्यार्थीको कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १, २ वा ३ आएमा थप सहयोग गर्नुपर्ने हुन्छ र थप सहायतापश्चात् पुनः मूल्याङ्कन गरी प्राप्त उपलब्धिको अभिलेखित गर्नुपर्छ । थप सहायता गर्दा जुन विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर १, २ वा ३ अङ्क प्राप्त गरे ती विद्यार्थीलाई बढी सहयोग गर्ने, अभिभावकलाई जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने, कक्षाका ४ अङ्क प्राप्त गरेका विद्यार्थीलाई सहयोग गर्न लगाउने जस्ता क्रियाकलाप गर्न सकिन्छ ।

कक्षा : १-३

औसत अङ्क विशिष्टीकरण तालिका

क्र.स.	कार्य विवरण	अङ्कभार
१	कक्षामा उपस्थिति तथा व्यवहार परिवर्तन	१०
२	समूह निर्माण, समूह कार्यमा सहभागिता र प्रस्तुति	१०
३	कक्षाकार्य/गृहकार्य	१०
४	स्थलगत अध्ययन/परियोजना कार्य/प्रतिवेदन लेखन	३०
५	प्रश्नको उत्तर लेखन/ प्रश्नको मौखिक उत्तर	३०
६	रचनात्मक कार्य/अभिनय/नक्सा तथा चित्र लेखन	१०
जम्मा		१००

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन विवरण नमुना

कक्षा :..... विषय :..... विद्यार्थीको नाम :.....रोल नं. :.....

विषय क्षेत्र/पाठ	अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि/सक्षमता	मूल्याङ्कन आधार/सिकाइ उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन	मिति	थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	मिति	समग्र सिकाइ उपलब्धि स्तर	कैफियत
			सिकाइ उपलब्धि स्तर		सिकाइ उपलब्धि स्तर			
			कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :		कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :			

नोट : स्तर निर्धारण गर्नका लागि पाठको निर्धारित सिकाइ उपलब्धिमा आधारित भई विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको नगरेको मूल्याङ्कन गर्न माथिका सूचकहरूको प्रयोग गर्नुपर्दछ।

विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निकाल्नुपर्छ। आधारभूत तहको कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यक्रमअनुसार प्रत्येक विषयको क्षेत्रगत उपलब्धि प्रतिशत निम्नलिखित सूत्र प्रयोग गरी नियमित सिकाइपश्चात् र थप सहायतापश्चात् गरी दुई पटक निकाल्नुपर्छ र उक्त थिमगत रूपमा निकालिएको प्रतिशतका आधारमा थिमगत रूपमा ग्रेड पनि दिन सकिन्छ :

विषय क्षेत्रगत उपलब्धि प्रतिशत सूत्र

थिमअन्तर्गत सबै सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले प्राप्त गरेको स्तरको अङ्कको जोड $X \ १००$ थिममा रहेका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या $X \ ४$

सबै विषयको विषयगत उपलब्धि प्रतिशत र ग्रेड निकालिसकेपछि तलको अभिलेखीकरण तालिकामा उपलब्धि प्रतिशत माथि उल्लिखित प्रतिशतको वर्गान्तरण तालिकाअनुसार राख्नुपर्छ।

विषयगत रूपमा ग्रेड निर्धारण गरेपश्चात तपसीलको सूत्र प्रयोग गरी औसत स्तरीकृत अङ्क (GPA) निकाल्नुपर्छ । यसका लागि सर्वप्रथम तल तालिकामा दिइएअनुसार Weighted Grade Point (WGP) को योगफल निकाल्नु पर्छ ।

Sum of weighted Grade Point (WGP) = Credit hour of Nepali × Obtained GP in Nepali + Credit hour of English × Obtained GP in English + Credit hour of Math × Obtained GP in Math + Credit hour of Our Surrounding × Obtained GP in Our Surrounding + Credit hour of Local subject Hamro Rohini × Obtained GP in Hamro Rohini.

अब निम्नअनुसार स्तरीकृत औसत अङ्क (GPA) निकालिन्छ:

$$\text{GPA} = \frac{\text{Sum of WGP}}{\text{Total Credit of the class}}$$

उपलब्धि प्रतिशत	स्तरीकृत अङ्क	अक्षरमा स्तर	उपलब्धि	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
३५ भन्दा कम	-	NG		अवर्गीकृत (Not Graded)
३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	D		आधारभूत (Basic)
४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C		ग्राह्य (Acceptable)
५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	C+		सन्तोषजनक (Satisfactory)
६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	B		उत्तम (Good)
७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	B+		उत्कृष्ट (Very Good)
८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	A		अत्युत्तम (Excellent)
९० र सोभन्दा माथि	४.०	A+		सर्वोत्तम (Outstanding)

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-५)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै किसिमका मूल्याङ्कन गरिने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक

मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनुपर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षा, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कनलगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले हासिल गरेको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीका कार्य तथा समस्या समाधानको अवलोकन, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाइ परीक्षा, व्यवहार अवलोकनलगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रुजुसूची, श्रेणी मापनलगायतका व्यवहार अवलोकन फारम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू, व्यावहारिक समस्यालगायत कक्षा सहभागिता, कक्षा कार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य आदिमा विद्यार्थीको सहभागिता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुनसक्ने साधनहरू हुन् । यस्तो मूल्याङ्कन विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा एकाइको सिकाइपश्चात् गरी सो क्षेत्र वा एकाइअन्तर्गतका मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण विभिन्न साधनहरूको प्रयोगबाट गर्नुपर्छ । यसरी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्दा विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर हासिल गरेको नपाइएमा सुधारात्मक सिकाइको अवसर प्रदान गरी पुनः परीक्षण गरी न्यूनतम सिकाइस्तर सुनिश्चित गरी थप वा माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइ पश्चात् पनि न्यूनतम स्तरको सिकाइस्तर हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई सहयोग गर्नु पर्दछ । कक्षा ६ देखि ८ सम्मको प्रत्येक कक्षामा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनअन्तर्गत आन्तरिक मूल्याङ्कन (५० प्रतिशत भार) र अन्तिम परीक्षा (५० प्रतिशत भार) समावेश गरिएको छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत भारलाई समेत निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा समायोजन गरिने छ । विद्यार्थीको समग्र मूल्याङ्कन गरी प्रमाणपत्र अर्थात् ग्रेडसिटमा दुवै मूल्याङ्कनको नतिजालाई समावेश गरिने छ । आन्तरिक मूल्याङ्कन र अन्तिम मूल्याङ्कन निम्नानुसार गर्नुपर्ने छ ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा अभिलेखित गर्नुपर्छ । यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखित गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

(ख) निर्माणात्मक/प्रयोगात्मक परीक्षा

कक्षा : ४-५

औसत अङ्क विशिष्टीकरण तालिका (निर्माणात्मक मूल्याङ्कन)/ आन्तरिक मूल्याङ्कन

सहभागिता	उपस्थिति	२
	समूहकार्य	१
	कक्षाकार्य, गृहकार्य	१
परियोजना कार्य	अध्ययन प्रतिवेदन लेखन	१६

	रचनात्मक कार्य	१०
	नक्साकार्य, चित्रलेखन	१०
त्रैमासिक परीक्षा	प्रथम त्रैमासिक परीक्षा	५
	दोस्रो त्रैमासिक परीक्षा	५
जम्मा		५०

उल्लिखित कार्य विवरणलाई अनिवार्य विषयमा जस्तै चारओटा आधारमा मूल्याङ्कन गरी अभिलेखीकरण गर्नुपर्ने छ।

(ख) आवधिक/बाह्य मूल्याङ्कन

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुने छ। प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ। यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुने छन्। पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरेनगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ। अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा तपसिलको विशिष्टीकरण तालिकाको आधारमा गरिने छ। यस पाठ्यक्रममा कक्षा ४-८ को विशिष्टीकरण तालिका विकास गरिएको छ। यसलाई आधार मानेर विद्यालयले अन्तिम परीक्षा (५० पूर्णाङ्कको परीक्षा) को प्रश्नपत्र बनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ।

(ग) निर्णयात्मक (आवधिक) परीक्षा

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुने छ। प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ। यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुने छन्। पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ। अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार निर्माण गरी उपलब्धि परीक्षा लिनुपर्ने छ।

कक्षा : ४-५ पूर्णाङ्क : ५० उत्तीर्णाङ्क : अक्षराङ्कनमा मूल्याङ्कन गरिने औसत प्रश्न तालिका (तहगत रूपमा)

ज्ञान तह (Knowledge Level)	बोध तह (Understanding Level)	उच्च तह (Higher Abilities)
४० प्रतिशत	४० प्रतिशत	२० प्रतिशत

कक्षा ४ देखि ५ सम्म त्रैमासिक र वार्षिक परीक्षा गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। त्रैमासिक अवधिको आन्तरिक मूल्याङ्कन गर्दा निम्नअनुसार कार्य गर्नुपर्छ :

- आन्तरिक मूल्याङ्कनअन्तर्गत सहभागिताबापत ४, प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यबापत ३६ र त्रैमासिक परीक्षाबाट प्राप्त १० अङ्कभारमा विद्यार्थीले पाएको अङ्कभार लेख्ने
- त्रैमासिक परीक्षाको लागि ५० अङ्कभारमा परीक्षा सञ्चालन गरी १० अङ्कभारमा रूपान्तरण गर्ने
- वर्गान्तर तालिकाअनुसार विद्यार्थीले पाएको जम्मा अङ्कभारलाई ग्रेडमा उल्लेख गर्ने।

(घ) कक्षा ४-५ को प्रश्नपत्र निर्माण योजना (Specification Grid)

प्रश्न क्षेत्र	सङ्क्षिप्त उत्तर आउने प्रश्न			छोटो उत्तर आउने प्रश्न			लामो उत्तर आउने प्रश्न			जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	पूर्णाङ्क
	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार	जम्मा अङ्क	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार	जम्मा अङ्क	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार	जम्मा अङ्क		
हाम्रो रोहिणी	१	१	१				१	५	५	२	६
सामाजिक व्यवहार र नैतिक शिक्षा	१	१	१	१	३	३				२	४
स्वास्थ्य, सरसफाइ र वातावरण	१	१	१	१	३	३				२	४
स्थानीय जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति र संस्कार	१	१	१				१	५	५	२	६
हाम्रा धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थल	१	१	१	१	३	३				२	४
स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय, उद्यमशीलता र प्रविधि	१	१	१	१	३	३				२	४
प्रकोप र विपत् व्यवस्थापन	२	१	२	१	३	३				३	५
कृषि तथा स्थानीय उत्पादन	१	१	१	१	३	३	१	५	५	३	९
हाम्रा सेवाप्रदायक स्थानीय सङ्घसंस्था र व्यक्ति	१	१	१	१	३	३				२	४
योग, ध्यान, स्थानीय खेल र प्राकृतिक चिकित्सा	१	१	१	१	३	३				२	४
जम्मा	११		११	८		२४	३		१५	२२	५०

नोट : प्रश्न निर्माण गर्दा ज्ञान, बोध र उच्च तह (प्रयोग, विश्लेषण, संश्लेषण र मूल्याङ्कन) का प्रश्न निर्माण गर्नुपर्छ।

ज्ञान तहका प्रश्नका लागि अति छोटो प्रश्न, बहुवैकल्पिक प्रश्न, खाली ठाउँ भर्ने प्रश्न राख्नुपर्ने छ।

विद्यार्थीको वैयक्तिक तथा पारिवारिक विवरण

विद्यालयको नाम :

ठेगाना : विद्यार्थीको नाम :

जन्म मिति : कक्षा/रोल नं. :

विद्यार्थीको घरको ठेगाना :

पारिवारिक विवरण : आमाको नाम : पेसा : सम्पर्क नं.

: बाबुको नाम : पेसा :

..... सम्पर्क नं. :

बाबुआमाबाहेक अरु कसैले अभिभावकत्व लिएको भएमा स्थानीय अभिभावकको नाम :

..... पेसा : सम्पर्क नं. :

विद्यार्थीसँगको नाता : विद्यालय भर्ना मिति :

स्वास्थ्यसम्बन्धी विवरण

मिति: तौल (के.जी.मा) : उचाइ (से.मि.मा) : कुनै

विशेष रोग वा शारीरिक अपाङ्गता भएमा भएमा सो बारे टिपोट:

.....

शिक्षकको नाम र सही : मिति :

पाठ्यक्रम निर्माणका क्रममा आवश्यक सुभाष दिनुहुने तथा सहजीकरण गर्नुहुने रोहिणी गाउँपालिकाका
प्रधानाध्यापक, शिक्षक, स्थानीय सरोकारवाला

१. अब्दुल हलिम खाँ	१४. रवीन्द्रनाथ खड्का
२. बबुन्ना गड्डी	१५. प्रेमनाथ त्रिपाठी
३. प्रमोद विश्वकर्मा	१६. शेरराज अहमद
४. योगेन्द्र यादव	१७. इन्द्रकुमार यादव
५. मुबारक अली	१८. शिवकुमार भर
६. अब्दुल रहमान	१९. प्रमोदकुमार यादव
७. मोहम्मद आजाद	२०. सञ्जयकुमार हरिजन
८. दिनेश कुर्मी	२१. राम किशोर रविदास
९. राजकुमार चौधरी	२२. ताहिर अन्सारी
१०. मायाकुमारी खर्णकार	२३. हैदर अली
११. सिद्धार्थकुमार त्रिपाठी	२४. मैनुद्दीन फकीर
१२. धनेश्वर कुँवर	२५. जमिर खाँ
१३. देवनारायण तिवारी	

सन्दर्भसामग्री

- नेपालको संविधान, काठमाडौं : नेपाल सरकार कानून किताब समिति ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, काठमाडौं : नेपाल सरकार कानून किताब समिति ।
- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६, भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी ।
- विद्यार्थी मूल्याङ्कन मार्गदर्शन २०७६, भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषा सहित), २०७६, भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी ।
- शिक्षा सरोकारवाला लक्षित समूहहरूसँग गरिएको समूहगत SWOT ANALYSIS टिपोट ।
- शुद्धोधन गाउँपालिकाको आधारभूत तहको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम हाम्रो शुद्धोधन २०८०, रूपन्देही ।
- मायादेवी गाउँपालिकाको आधारभूत तहको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम हाम्रो मायादेवी हाम्रो गौरव २०८०, रूपन्देही ।
- सियारी गाउँपालिकाको आधारभूत तहको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम हाम्रो सियारी २०८०, रूपन्देही ।
- रोहिणी गाउँपालिकाको आधारभूत तहको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम हाम्रो रोहिणी (कक्षा १ देखि ५), २०७९, रूपन्देही ।

रोहिणी गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माणसम्बन्धी

छलफल

हाम्रो रोहिणी

कक्षा १ देखि ५ सम्म

प्रस्तुतीकरण : नेपाल प्राज्ञिक अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, रुपन्देही

मिति : २०८२ जेठ ७ गते

स्थान : श्री राम नरेश यादव आदर्श नमुना माध्यमिक विद्यालय, धकछाई

आयोजक

रोहिणी गाउँपालिका

रुपन्देही

